

כמה טוב שבאת הביתה?

שביעות רצון ממקום המגורים וחשיבותם של היבטים סביבתיים

כותבות: ד"ר אור קרסין וד"ר שולה גולדן
עוזר מחקר: עו"ד נמרוד גבע

פברואר 2024

פרסום של המרכז למחקרי סביבה וקיימות באוניברסיטה הפתוחה
מחקר מס' 1/24

תוכן עניינים

4	תקציר
9	1. מבוא
11	2. רקע
11	2.1 המשמעות של שביעות רצון ממקום המגורים
11	2.2 עקרונות למשתנים במדידת שביעות רצון
13	2.3 המשתנים המשפיעים על שביעות רצון ממקום המגורים
18	3. שיטת המחקר
18	3.1 כללי
19	3.2 מקור הנתונים, שיטת איסוף ואוכלוסיית המדגם
20	3.3 טיוב המשתנים ושיטת הניתוח
22	4. ממצאים
22	4.1 ממצאים מתוך מודל מרובה משתנים לשנים 2014 ו-2021
28	4.2 ממצאים על שביעות רצון מהסביבה בקרב קבוצות שונות בישראל
32	5. ניתוח הממצאים ומסקנות
41	6. המלצות
43	נספח א'
45	7. מקורות
51	אודות ותודות

טבלאות ותרשימים

5	תרשים 1: תקציר גרפי של המחקר
13	תרשים 2: ארגון משתנים לפי חשיבות ושביעות רצון
21	טבלה 1: משתנים וסולמות
22	תרשים 3: מודל רב משתני לבחינת הגורמים המנבאים על שביעות רצון ממקום המגורים
23	טבלה 2: מבחני מובהקת והתאמת המודל לשנת 2014
23	טבלה 3: ניתוחי מודל - רגרסיה לוגיסטית לשנת 2014
25	טבלה 4: מבחני מובהקות המודל והתאמה לשנת 2021
26	טבלה 5: ניתוחי מודל - רגרסיה לוגיסטית לשנת 2021
29	תרשים 4: ממוצע שביעות רצון במדדי סביבה 2014
29	תרשים 5: ממוצע שביעות רצון במדדי סביבה 2021
30	תרשים 6: חוסר שביעות רצון ממצב הסביבה באזור המגורים 2014
30	תרשים 7: חוסר שביעות רצון ממצב הסביבה באזור המגורים 2021

תקציר

הגידול המהיר והמתמשך באוכלוסיית ישראל הולך יד ביד עם גידולן של הערים והתרחבות המרחב האורבני. העיר וסביבתה הן המרחב העיקרי בו מתקיימת מרבית הפעילות החברתית והכלכלית. משום כך, בהיותנו חברה עירונית מובהקת, יש חשיבות עליונה לשאלה אודות הגורמים המשפיעים על שביעות הרצון של תושבים מהמרחב העירוני. מדובר בסוגיה סובייקטיבית, שכן יחידים וקולקטיבים הם בעלי תפיסות עולם מגוונות וערכים שונים, יכולות כלכליות שונות ובעיקר ציפיות אחרות. ואולם, עצם השאלה, מה משפיע על שביעות הרצון ממקום מגורים מסוים היא בעלת חשיבות אסטרטגית, שכן התשובה יכולה לסייע למקבלי ההחלטות ולמתכנני המרחב הפיזי והחברתי לעצב את המרחב ולהחליט באילו תחומים יש להשקיע, כיצד הם ינוהלו, ואילו שירותים יסופקו לתושבים.

”משום כך, בהיותנו חברה עירונית מובהקת, יש חשיבות עליונה לשאלה אודות הגורמים המשפיעים על שביעות הרצון של תושבים מהמרחב העירוני

המחקר שלפנינו מציב במרכזו את הסוגיה של מידת שביעות הרצון של תושבים ממקום מגוריהם, תוך בחינת כח הניבוי של משתנים שונים. התועלת במחקר זה היא הפוטנציאל להצביע על האפקטיביות של התמיכה הכלכלית של המדינה ברשויות המקומיות, שיפור תהליכי תכנון ובניה, כמו גם קביעת סדרי עדיפויות במשילות ובמנהל הרשות, כפי שכל אלה מקבלים ביטוי בתפיסות של התושבים. הממצאים והמסקנות שיפורט להלן מספקים אינדיקציה על הרכיבים המשפיעים על תפיסת התושבים אודות מקום המגורים, החיבור למקום והאמון ברשות המקומית, והשיקולים שהם עורכים בבואם להחליט היכן יתגוררו. זאת ועוד, ממצאי המחקר מאפשרים להבין טוב יותר את הפערים וההבדלים בין קבוצות אוכלוסייה שונות ומעל הכל לסייע בשיפור המשילות וקביעת סדר עדיפויות של כלל הפעולות הנעשות בניהול המרחב העירוני הישראלי.

המתודולוגיה במחקר זה נשענת על שני מודלים סטטיסטיים זהים, כאשר מסד הנתונים נלקח מסקרי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לשתי שנים: 2014 ו-2021 (מבחינה כמותית, המדגם המייצג עמד על 7106 ו-7401 נשאלים בהתאמה). הבחירה בשנים נפרדות שביניהן פער זמן נועד לאפשר זיהוי דינמיקה של השתנות הדפוסים השונים, במידה וקיימת. יודגש כי המטרה הייתה לבחון מגמות ביחס שבין המשתנים השונים לבין המשתנה התלוי, שהוא כאמור מידת שביעות הרצון ממקום המגורים.

שיטת המחקר וניתוח הנתונים בוצעו לגבי קבוצות של משתנים בארבע קטגוריות שונות:

(א) איכות יחסי הקהילה והשכנות

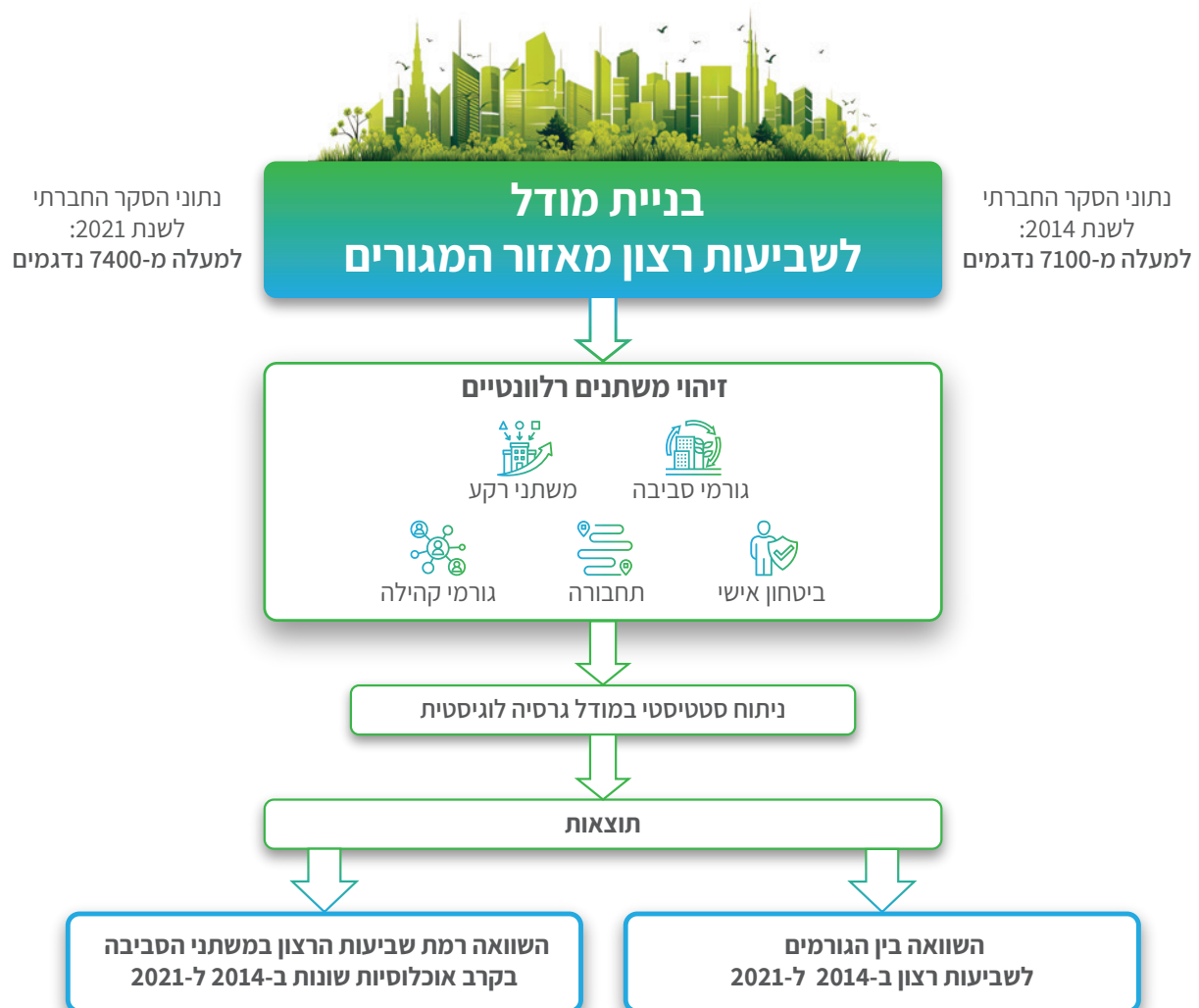
(ב) איכות הסביבה

(ג) איכות תשתיות התחבורה

(ד) ביטחון אישי

כל אחת מהקבוצות בנפרד, וכולן יחד עשויות לנבא את המשתנה התלוי - שביעות רצון ממקום המגורים.

תרשים 1: תקציר גרפי של המחקר

ממצאי המחקר העלו מספר מסקנות ותובנות. בראשן העובדה שהציבור בישראל מיחס משקל ניכר לנושאים סביבתיים בכל הקשור לשביעות רצונו ממקום המגורים

ממצאי המחקר העלו מספר מסקנות ותובנות. בראשן העובדה שהציבור בישראל מיחס משקל ניכר לנושאים סביבתיים בכל הקשור לשביעות רצונו ממקום המגורים. בתוך כך, שני היבטים הסביבתיים המרכזיים המשפיעים על עמדות התושבים הם תפיסתם לגבי הניקיון ואיכות וגודל השטחים הפתוחים בסביבת המגורים. מעניין לגלות, כי לרכיבים הסביבתיים האחרים שנבחנו, איכות אוויר ומטרדי רעש, נמצא משקל נמוך מהצפוי. יתכן והסיבה לכך היא היותם של רכיבים אלה פחות "בולטים" וניכרים לעין, או שמא יש בכך סימן חיובי לעובדה שרמת זיהום האוויר בישראל ומטרדי הרעש אינם כה חמורים כבעבר. עוד בהקשר הסביבתי, ההבדל בין שתי השנים הנצפות, 2014 ו-2021, מעיד על עלייה במודעות הסביבתית והחיבור הקהילתי כגורמים המשפיעים על מידת שביעות הרצון. מנגד, ניתוח הנתונים מצביע על פערים לא זניחים בין תמונת המצב בחברה היהודית לבין החברה הערבית.

ממצא שני בולט מתייחס לגודל הישוב, ומראה כי הסיכוי של תושב המתגורר בישוב קטן (פחות מ-2000 תושבים) להיות מרוצה מאזור מגוריו הוא כפול מזה של תושב המתגורר ביישוב בינוני או גדול. יצוין כי דפוס זה מוכר מהספרות המחקרית, והוא אינו ייחודי לישראל. יחד עם זאת, המשמעות שלו למרחב הישראלי מורכבת יותר, שכן בשל גודלה המצומצם של הארץ, התנאים הסביבתיים והצורך העולה בפיתוח תשתיות, אין מנוס מהמסקנה לפיה יישום השאיפה של רבים בחברה הישראלית להתגורר בישוב קטן אינה מעשית ויש בה כדי לפגוע במשאבי השטח והסביבה של כלל הציבור.

ממצא שלישי (אך לא אחרון) במחקר זה מצביע על כך שמידת שביעות הרצון מהשכנים הקרובים היא גורם משמעותי ביותר המשפיע מאוד על שביעות הרצון ממקום המגורים. מנגד, המשתנה של גיוון קהילתי (המתייחס לשאלה האם אנשים מרקע

דויד ורדי, מתוך אתר פיקוויקי

תרבותי ומוצא שונה מסתדרים באופן חיובי אלה עם אלה בחיי היום יום) נמצא כלא מובהק בשנת 2014 ובעל השפעה חיובית חלשה בשנת 2021. כלומר, אין בו כדי להסביר באופן ברור את מידת שביעות הרצון ממקום המגורים.

”
הסיכוי של תושב המתגורר ביישוב קטן (פחות מ- 2000 תושבים) להיות מרוצה מאזור מגוריו הוא כפול מזה של תושב המתגורר ביישוב בינוני או גדול

7
תקציר

כאמור, בכוחן של תוצאות מחקר זה להצביע על העוצמה של גורמים שונים בקביעת היחס של התושב כלפי הרשות המקומית, ועל מגמות בהשתנות משקל הגורמים בקביעת הסיכוי להיות שבע רצון מאזור המגורים בין השנים 2014 ל 2021. היבטים אלה, בנוסף לתובנה העיקרית בדבר מרכזיותם של נושאים סביבתיים, הם בבחינת קריאה למנהיגות בממשל המקומי בישראל לחזק היבטים שנמצאו כבעלי חשיבות גבוהה בעיצוב שביעות הרצון, אך בפועל נמדדה בהם שביעות רצון נמוכה (כמו ניקיון ושטחים פתוחים).

ישראל פרקר, מתוך אתר פיקיוויקי

בד בבד, מחקר זה, אינו מציע להתייחס לתפיסות הסובייקטיביות של הציבור כאמת מידה יחידה להתוויית מדיניות ציבורית מקומית. גורמי

שלטון מקומי וארצי נדרשים לפתח אסטרטגיות ביחס לתשתיות וגורמים שיש להם חשיבות לקיומה של עיר בריאה וקהילה תוססת ומשגשגת לטווח רחוק (כגון תחבורה ציבורית), גם אם הם מתגלים כנעדרי חשיבות סובייקטיבית מצד הציבור. ממצא של העדר חשיבות סובייקטיבית שאינו עולה בקנה אחד עם האינטרס הציבורי או החשיבות המיוחסת על ידי מומחים (למשל, תחבורה ציבורית או זיהום אויר) מהווה אינדיקציה לצורך בשינוי התודעה הציבורית, וליצירת הלימה גבוהה יותר בין התודעה הסובייקטיבית לעמדות המשקפות את האינטרס הציבורי באיכות החיים העירונית. לסיכום, ממצאי המחקר על תפיסות תושבים מהווים כלי נוסף וחשוב, לצד כלים אחרים, עבור קבלת החלטות בנוגע להשקעת משאבים ועיצוב איכות החיים ברמה המקומית

ממצאים והמלצות

- * המחקר מנתח מודל מרובה משתנים של גורמים המשפיעים על שביעות הרצון מאזור המגורים. מתוך מכלול הגורמים, הממצאים מצביעים על הגורמים שהשפיעו באופן המהותי ביותר על שביעות הרצון בשנים 2014 ו-2021.
- * המחקר ממליץ על כיוונים שיסייעו למקבלי החלטות להפנות משאבים עירוניים לטיפול בנושאים שמשפיעים באופן מהותי על שביעות הרצון של תושבים.
- * מבין כל הגורמים, מקבץ המשתנים הסביבתיים הוא בעל האפקט הממוצע הגדול ביותר.
- * הגורם הבודד המשפיע במידה הגבוהה ביותר על הסיכוי להיות שבע רצון הוא שביעות הרצון מהניקיון.
- * המשתנה הבא בחשיבותו הוא היחס עם השכנים ולאחריו שביעות הרצון מהשטחים הפתוחים.
- * מבין המשתנים הסביבתיים, איסוף אשפה וזיהום אויר משפיעים פחות מהצפוי על שביעות הרצון.
- * הציבור הערבי נמצא כהרבה פחות שבע רצון ממצב השטחים הפתוחים והניקיון מהממוצע בקרב הציבור היהודי.
- * המלצות המחקר כוללות התייחסות להיבטים הבאים: הרחבת ההשקעה בניקיון המרחב הציבורי; הגדלת ההקצאה של שטחים פתוחים ציבוריים וטיפוחם בדגש על יישובים בהם רוב ערבי; שיפור שביעות הרצון ביחס לשטחים פתוחים והניקיון; בחינת הקשר בין שיפור מערך התחבורה הציבורית לבין שביעות הרצון ממקום המגורים; קידום הקמה של מנהלים קהילתיים, או ועדי שכונות בערים גדולות כדי לקרב את הרשות לתושב; ביצוע סקרי שביעות רצון ומשובים על ידי הרשות המקומית באופן שוטף.

1. מבוא

יותר ממחצית מאוכלוסיית העולם מתגוררת בערים. בישראל, בשנת 2023 מעל 92% מהאוכלוסייה מתגוררת בישובים המונים למעלה מ- 2000 נפש, וכמעט 90% מהאוכלוסייה חיה במרחב אורבני (מי שאינם תושבי ישובים במועצות איזוריות) (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2024) ומכאן נובעת ההשפעה המרכזית שתפקוד הערים והרשויות המקומיות על איכות החיים במגוון תחומים. איכות החיים ורמת החיים העירונית מושפעות באופן ישיר מאיכות התשתיות והשירותים הניתנים על ידי רשויות מקומיות ומהמרקם הפיזי והחברתי שנוצר. מכאן נובע שהבנת הגורמים המשפיעים על תפיסות של איכות החיים ושביעות רצון בעיר היא חיונית לא רק עבור הפרט, בקבלת החלטה על מקום המגורים, אלא גם עבור רשויות מקומיות האמונות על ניהול המרחב והשירותים העירוניים (Castelli et al., 2023).

”
רשויות מקומיות רבות בעולם נוהגות לערוך סקרים ומשאלים בקרב תושבים על מנת למדוד הן את רמת האיכות של שירותים ותשתיות מקומיים, והן את שביעות רצונם של התושבים משירותים אלה

”
רשויות מקומיות רבות בעולם נוהגות לערוך סקרים ומשאלים בקרב תושבים על מנת למדוד הן את רמת האיכות של שירותים ותשתיות מקומיים, והן את שביעות רצונם של התושבים משירותים אלה (Van Ryzin & Immerwahr, 2007). מדידת הביצועים של הרשות ושביעות הרצון של התושבים יכולה להעיד על אמן הציבור ברשות (Beerli, Uster & Vigoda-Gadot, 2019; Van Ryzin & Immerwahr, 2007) ומאפשרת לרשות להעריך ולשפר את השירותים שהיא נותנת (Higgins, 2005), וכך לעודד תושבים להמשיך להתגורר בתחומה ולמשוך תושבים חדשים (Insch & Florek, 2008; Insch, 2010).

”
בעשור האחרון יש בישראל עלייה במודעות לקיימות עירונית ובצורך לפתח וליישם מדיניות קיימות שתתמוך בקידום איכות החיים

”
לרשויות מקומיות תפקיד מרכזי וסמכויות נרחבות בקביעת מדיניות במגוון תחומים המשפיעים על איכות החיים. ניתן לראות זאת בתשתיות ובשירותי סביבה בסיסיים, כגון איסוף פסולת, הקצאת שטחים ציבוריים ופתוחים, מניעת זיהום אוויר ומטרדי רעש, טיפול במערכות המים (אספקה, ניקוז, ביוב), טיפול בדרכים

כמה טוב שבאת הביתה?

שביעות רצון ממקום המגורים וחיבתם של היבטים סביבתיים
ד"ר אור קרסין וד"ר שולה גולדן

ברוך ניב, מתוך אתר פיקוויקי

וקידום תחבורה ציבורית ועוד (Doron & Yuval, 2014; Mostovoy et al., 2021). כמו כן למדיניות ותפקוד העירייה יש השפעה על היבטים חברתיים, תרבותיים וכלכליים בראשם ביטחון אישי, בניית חוסן קהילתי, פיתוח שירותי תרבות וקידום מגוון עסקים כלכליים מקומיים (Santos, Martins & Brito, 2007). לכל אלו יש השלכות ישירות על איכות החיים המקומית. עם זאת, מבין כל התחומים שעשויים להיות רלוונטיים לאיכות החיים בעיר, לא ברור אלו מהם מהווים גורם מרכזי בתפיסות של התושבים כלפי אזור מגוריהם, שביעות רצונם מהרשות המקומית וההחלטה היכן לגור.

בעשור האחרון יש בישראל עלייה במודעות לקיימות עירונית ובצורך לפתח וליישם מדיניות קיימות שתתמוך בקידום איכות החיים (גבריאלי ואח', 2017). עיריות שונות פיתחו תוכניות בנושאים אלה (גוטליב וששון, 2023), וכך גם גופי השלטון והממשלה (צרפתי ושפרן, 2018). ניכר גם שי

מודעות משמעותית בקרב האוכלוסייה הכללית לגבי נושאי סביבה ושינוי אקלים. לדוגמה, מסקר של עיריית תל אביב-יפו משנת 2022 עולה כי נושא משבר האקלים מטריד יותר ממחצית האוכלוסייה, והוא הנושא השלישי בחשיבותו מהנושאים המטרידים את התושבים, אחרי יוקר המחייה, אלימות ופשעה (עיריית תל אביב-יפו, 2022). אולם, לא ידוע מה משקלם של נושאים סביבתיים בהשפעה על מידת שביעות הרצון של ישראלים ממקום המגורים שלהם, ומהי חשיבותם של היבטים סביבתיים אלה ביחס להיבטים אחרים של החיים במקום. בד בבד, רשויות מקומיות נדרשות לבצע תיעוד בין תחומים מגוונים וגם להכיר בקשר בין תשתיות עירוניות לבין שביעות רצון ואמון הציבור. לאור כל זאת, מבקש מחקר זה להוסיף לתובנות לגבי החשיבות הגוברת של מימדים עירוניים שונים עבור תפיסות הציבור באופן כללי ותחום איכות הסביבה בפרט, עבור תפיסות הציבור באופן כללי ומידת ההשפעה של אלה על שביעות רצונם של תושבים בישראל ממקום המגורים. במילים אחרות, מחקר זה מבקש לבחון את חשיבותם היחסית של מגוון מנבאים לשביעות הרצון ממקום המגורים, תוך התמקדות בהיבטים של שירותי סביבה, תשתית וקהילה.

2. רקע

2.1 המשמעות של שביעות רצון ממקום המגורים

רמת שביעות הרצון של תושבים ממקום מגוריהם מושפעת ממגוון משתנים. הספרות בדיסציפלינות שונות משקפת תמונה רב-ממדית של קשר בין שביעות רצון לבין איכות חיים (Williams et al., 2008; van Kamp et al., 2003; Senlier et al., 2009; Schlesinger et al., 2016; López-Ruiz et al., 2021). אמון הציבור (Beerli, Uster & Vigoda-Gadot, 2019; Mostovoy et al., 2021; Ramkissoon et al., 2013) למקום (Shamai & Ilatov, 2005; Trentelman, 2009; Duggan, Cvitanovic & van Putten, 2023). בתחום הממשל, לשביעות רצון של תושבים משירותים עירוניים יש חשיבות כמדד של ניהול מיטבי של מקום (Insch & Florek, 2008) וניצול ראוי של משאבים (Beerli, Uster & Vigoda-Gadot, 2019). מדידת שביעות הרצון מספקת מידע על הביצועים של הרשות ומאפשרת לה להעריך את הפוטנציאל לשיפור השירותים שהיא נותנת (Higgins, 2005), על מנת למשוך אליה ולשמר תושבים (Insch & Florek, 2008). במקרה כזה, מטרת המדידה היא להבין מהם הגורמים החשובים ביותר המשפיעים על שביעות הרצון של התושבים במקום נתון (Insch, 2010). שאלה מרכזית, אם כן, היא לאילו גורמים יש להתייחס בבדיקת שביעות הרצון ממקום המגורים.

2.2 עקרונות למשתנים במדידת שביעות רצון

הספרות מצביעה על מספר עקרונות וקווים מנחים בבחירת המשתנים הרלוונטיים לניבוי שביעות רצון. יודגש כי המושג "שביעות רצון" הינו סובייקטיבי וכולל תפיסות חברתיות ותרבותיות אודות ההקשר המקומי (Insch & Florek, 2008; Adriaanse, 2007). יש מסקנה רווחת בספרות כי על סקרי שביעות רצון להתייחס לגורמים אובייקטיביים, כגון נתונים דמוגרפיים, ולגורמים סובייקטיביים, דהיינו תפיסות של תושבים כלפי סוגיות מקומיות שונות כגון רעש, בטיחות, שירותי תחבורה ועוד (Adriaanse, 2007; Garau & Pavan, 2018; Santos, Martins & Brito, 2007; Schlesinger et al., 2016). הרצון מהאזור מושפעת יותר מהיבטים הקונטקסטואליים של השכונה (Cao & Wang, 2016; Gory, Ward & Sherman, 1985) וההקשר החברתי (Adriaanse, 2007) מאשר משתנים אובייקטיביים.

”המושג "שביעות רצון" הינו סובייקטיבי וכולל תפיסות חברתיות ותרבותיות אודות ההקשר המקומי

בנוסף לצורך לשלב בין משתנים אובייקטיביים וסובייקטיביים, מדידת שביעות הרצון צריכה להתייחס לשוני בין אוכלוסיות בעיר. מכאן החשיבות בסיקור של מדגם מייצג של התושבים, כולל מאפיינים של תת-אוכלוסיות שונות כגון גיל, שייכות אתנית ודת (Adriaanse, 2007). לדוגמה, לתושבים בשלבים שונים של החיים יהיו אורח חיים וצרכים שונים וגם ציפיות ותפיסות שונות מאותו מקום פיזי (Gory, Ward & Sherman, 1985). במחקר על שביעות הרצון אצל קשישים, גורי ואחרים (Gory, Ward & Sherman, 1985) מצאו כי הם נוטים להיות יותר תלויים בסביבתם הפיזית, ולבטא יותר שביעות רצון מהסביבה ומתושבי השכונה לעומת אוכלוסייה צעירה יותר. מגדר גם יכול להוות גורם מסביר בתפיסות שונות אודות שירותים עירוניים, לדוגמה בטחון אישי (López-Ruiz et al, 2021).

” מרכיב חשוב בהבנת רמת שביעות הרצון הוא החשיבות שהמשיבים (התושבים) מייחסים לכל אחד מהמשתנים בתוך הסקר וההשפעה של כל גורם על רמת שביעות הרצון הכללית

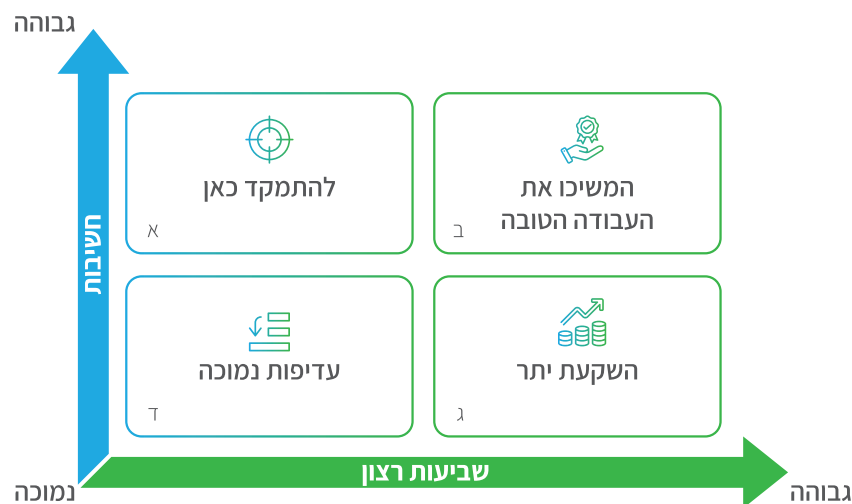
מרכיב חשוב נוסף בהבנת רמת שביעות הרצון הוא החשיבות שהמשיבים (התושבים) מייחסים לכל אחד מהמשתנים בתוך הסקר (כגון בטיחות, תחבורה, ושטחים פתוחים) וההשפעה של כל גורם על רמת שביעות הרצון הכללית (Lee, Seow & Xue, 2021). שילוב של תפיסות שונות כלפי נושאים שונים יחד עם החשיבות שהתושבים מייחסים לכל נושא, יכול להצביע על הנושאים שמשפיעים במידה גבוהה יותר על רמת שביעות הרצון הכללית, וכך יכול לעזור בקביעת סדרי עדיפות והקצאת משאבים של הרשות. לצורך המחשה, במטריצה של (Insch, 2010) (תרשים 2), הוצע למפות שביעות רצון מול החשיבות המיוחסת לנושא. כך מקבלי החלטות יוכלו לזהות תחומים בהם כדאי להתמקד בשיפור שביעות רצון התושבים. תחומים עם שביעות רצון נמוכה אך חשיבות נתפסת גבוהה (א) דורשים השקעה על מנת לשפר שביעות רצון כללית. רצוי לשמר את התחומים בהם יש שביעות רצון וחשיבות גבוהה (ב) אולם לא להשקיע במיוחד בתחומים בהם החשיבות המיוחסת היא נמוכה (ג, ד). סיווג זה מעניק משקל מכריע לתפיסת החשיבות הסובייקטיבית, ולמעשה מציע למקבלי החלטות

שלא להשקיע בנושאים שהחשיבות המיוחסת להם נמוכה. יש לציין כי מחקר זה אינו שותף לעמדה זו וכי כותבות המחקר סבורות כי גם נושאים שהחשיבות הנתפסת שלהם נמוכה, עשויים להצדיק השקעה גבוהה, במידה ויש להם חשיבות אובייקטיבית מוכחת גבוהה להבטחת איכות חיים עירונית. נושא זה ידון ביתר הרחבה בדין.

תרשים 2: ארגון משתנים לפי חשיבות ושביעות רצון*

*מבוסס על Insch, 2010

התפתחו שיטות מחקר שונות לבחינת רמת החשיבות המיוחסת לתחומים שונים (לדוגמה: Adriaanse, 2007; Lee, Seow & Xue, 2021). שיטה ישירה, המבקשת מהמשיבים לדרג את החשיבות של תחום מסוים ("stated importance"), נמצאה כפחות אמינה משיטת הרגרסיה, בה ניתן לאבחן את הקשר הסטטיסטי בין משתנים שונים לבין שביעות הרצון הכללית של המשיב (Van Ryzin & Immerwahr, 2007) ("derived importance"). על בסיס תובנות אלה נבחרה שיטת הרגרסיה ליישום במחקר זה.

2.3 המשתנים המשפיעים על שביעות רצון ממקום המגורים

לאחר סיכום העקרונות העומדים ביסוד גיבוש המשתנים הרלוונטיים לבדיקת שביעות רצון, יש להתייחס לנושאים ולמשתנים ספציפיים. מדידת שביעות רצון ממקום המגורים כוללת מגוון נושאים הרלוונטיים לחיים העירוניים: אורח החיים, תעסוקה ופנאי, לרבות דיור, בטיחות, תחבורה, מערכות בריאות, חינוך, תרבות, סביבת המגורים וקשרים חברתיים (Insch, 2010). אין מסקנה אחת לגבי המשתנים הנדרשים למדידת איכות חיים היות שמודלים שונים מתבססים על משתנים שונים (Al-Qawasmi et al., 2021; Kaklauskas et al., 2018). באופן כללי, יש חשיבות בבניית מודל המשקף מגוון תחומים הקשורים לשביעות הרצון מכיוון שתפיסות אודות תחומים ושירותים שונים בעיר תספק תמונה מדויקת ומהימנה על הגורמים לשביעות הרצון ממקום המגורים (Santos, Martins, & Brito, 2007). יתר על כן, לפי המודל של סירגי ואחרים (Sirgy,

(Gao & Young, 2008) תפיסה כללית של איכות החיים מתבססת בצורה היררכית על רמת שביעות הרצון בתתי-תחומים, כגון שירותים בקהילה (בריאות, קניות, שירותים מוניציפאליים) ותנאים בקהילה (בטיחות, איכות הסביבה, יחסי שכנות וכד'). לפיכך, ככל ששביעות רצון משירותים ותנאים אלו גדלה, כך גם שביעות הרצון הכללית ממקום המגורים תגדל. מכאן ניתן לשער כי משתנים כמו בטיחות, תנאים סביבתיים, חינוך ויחסי קהילה יוכלו לנבא רמת שביעות רצון כללית ממקום המגורים. במחקר על שביעות רצון של תושבים בישראל נמצא כי רמת שביעות הרצון מהסביבה והתשתיות המקומיות (כולל שטחים פתוחים, איכות אוויר, ניקיון, בטיחות אישית, איסוף פסולת, חניה ותשתית הכבישים) מנבא באופן מובהק את שביעות הרצון הכללית מתפקוד הרשות המקומית (Doron & Yuval, 2014).

למרות שמחקרים משתמשים במשתנים שונים, יש הרבה חפיפה בין הנושאים הנפוצים בסקרי שביעות רצון. סקירת מספר מחקרים אמפיריים שבחנו את מידת שביעות רצון התושבים ממקום מגוריהם, הניבה רשימה של עשרה נושאים עיקריים למדידת שביעות הרצון הקשורים לתחום הפיזי, החברתי, הסביבתי והאישי: איזון בין עבודה לחיי המשפחה; ביטחון אישי וציבורי; הסביבה הטבעית; משאבים קהילתיים; שירותי תרבות; חיוניות החיים העירוניים; פתיחות התושבים; נגישות; ותחבורה ציבורית

למרות שמחקרים משתמשים במשתנים שונים, יש הרבה חפיפה בין הנושאים הנפוצים בסקרי שביעות רצון. סקירת מספר מחקרים אמפיריים שבחנו את מידת שביעות רצון התושבים ממקום מגוריהם, הניבה רשימה של עשרה נושאים עיקריים למדידת שביעות הרצון הקשורים לתחום הפיזי, החברתי, הסביבתי והאישי: איזון בין עבודה לחיי המשפחה; ביטחון אישי וציבורי; הסביבה הטבעית; משאבים קהילתיים של המקום (כגון פארקים, מוזיאונים ואוניברסיטה); שירותי תרבות (סצנה תרבותית); חיוניות וקצב שוקק של החיים העירוניים; פתיחות התושבים וקבלת האחר; מתקני ספורט; נגישות לערים ויעדים אחרים; ותחבורה ציבורית יעילה (Insch, 2010). במחקר הנ"ל נמצא ארבעה המשתנים חשובים ביותר לרמת שביעות הרצון: איזון בין עבודה לחיי המשפחה; ביטחון אישי וציבורי; הסביבה הטבעית; ומשאבים קהילתיים.

מודל אחר של של Schlesinger ואחרים (Schlesinger et al., 2016) מייחס שביעות רצון ותפיסות אודות איכות חיים בעיר לשישה תחומים: (1) תפיסות אודות רמת החיים, (2) מערכת הבריאות, (3) מערכת החינוך, (4) תפיסות של בטיחות, (5) איכות התשתיות, (6) איכות הסביבה. המודל נבדק באמצעות 200 ראיונות עם תושבים באיטליה וכל ששת התחומים נמצאו כמשמעותיים בבדיקת שביעות הרצון הכללית. עוד נמצא כי

התחומים החשובים ביותר עבור התושבים היו תפיסות לגבי איכות התשתיות, מערכת הבריאות ורמת איכות החיים. המשתנה הכי פחות משמעותי במודל היה תפיסת הבטיחות.

במחקר של Zenker ואחרים (Zenker, Petersen & Aholt, 2013) על המשתנים המסבירים שביעות רצון (satisfaction) של תושבים וכן מחויבות למקום (commitment), נמצאו 21 משתנים מנבאים המחולקים לארבעה תחומים עיקריים: עירוניות ומגוון; טבע ופנאי; הזדמנויות לתעסוקה; ויעילות כלכלית. על בסיס משתנים אלו היה ניתן להסביר 50% מהשונות (Zenker, Petersen & Aholt, 2013). התחומים המשמעותיים ביותר מתוך הארבעה היו "עירוניות ומגוון" (חיים עירוניים עם מגוון הזדמנויות לתרבות וקניות וגם חשיפה ופתיחות לתרבויות שונות), ו-"טבע ופנאי" (מעט זיהום אוויר, גישה לפארקים ושטחים פתוחים ומקום שקט). "הזדמנויות לתעסוקה" ו-יעילות כלכלית" לא השפיעו באופן מובהק על שביעות הרצון הכללית של התושבים אך נמצאו כחשובים בגלל השפעתם על תפיסות התושבים לגבי שני התחומים המובילים (של עירוניות וטבע).

מחקרים רבים מצביעים על החשיבות של תחושת הקשר החברתי עבור שביעות רצון

מחקרים רבים מצביעים על החשיבות של תחושת הקשר החברתי עבור שביעות רצון. מחקר שבדק את הקשר בין משתני איכות חיים שונים ורמת האושר בקרב מדגם מייצג של האוכלוסייה בספרד, מצא קשר בין רמת האושר לבין מצבו המשפחתי של האדם, האמון בשכנים, איכות הסביבה בסביבת המגורים, תרבות וספורט, בטיחות במקום המגורים, סביבה לא מזוהמת, המצב הפיננסי ומקור פרנסתו של האדם (López-Ruiz et al., 2021). הקשר החזק ביותר היה במשתנה הקשור למצב המשפחתי ותמיכת המשפחה, המשתנה השני בחשיבותו היה נושא איכות הסביבה ואילו הביטחון במקום המגורים היה משמעותי במיוחד עבור נשים, ורמת האמון בין תושבים עבור גברים. תוצאות של סקר איכות חיים בערים אירופאיות (Castelli et al., 2023) מדגישות שני תחומים עיקריים התורמים לשביעות הרצון מחיי העיר, שהם "נוכחות של שירותים" (ובתוך כך, בראש ובראשונה שביעות רצון משטחים ירוקים ואחר

כך שטחים ציבוריים, מערכת בריאות, תחבורה ציבורית, מתקני תרבות וניקיון) ו"תחושת ההכלה והבטיחות". תחושת בטיחות ואמון היו יותר משמעותיים מאשר נושא ההכלה. תחושת השייכות לשכונה, וקשר בין שכנים, נחשבת משמעותית לשביעות הרצון של תושבים מאזור המגורים וגם מתקשרת לתחושת הבטחון (Farahani, 2016).

כמה טוב שבאת הביתה?

שביעות רצון ממקום המגורים וחיבתם של היבטים סביבתיים
 ד"ר אור קרסין וד"ר שולה גולדן

לגבי משתנים אובייקטיביים, מחקרים שונים מראים תוצאות שונות בקשר להשפעתם על שביעות הרצון. יש מחקרים שמצאו כי למשתנים סוציו-אקונומיים אין קשר מובהק למעט במקרים של חוסר ביטחון כלכלי (Castelli et al., 2023). אולם בישראל נמצא קשר בין מעמד סוציו-אקונומי לבין שביעות הרצון מהסביבה המקומית (Doron & Yuval, 2014). בקשר לגודל היישוב, נמצא קשר שלילי עם רמת שביעות הרצון בסקר בערים אירופאיות, כאשר שביעות הרצון יורדת ככל שגודל היישוב עולה (Castelli et al., 2023).

ניתן לאמר אם כן כי הנושא של איכות הסביבה המקומית נמצא כמנבא משמעותי לרמת שביעות הרצון בהרבה מקרים (Castelli et al., 2023; Doron & Yuval, 2014; Insch, 2010; López-Ruiz et al., 2021; Zenker, Petersen, & Aholt, 2013). ההגדרה של מנבאים סביבתיים היא שונה במחקרים שונים אך לרוב הכוונה לנגישות לשטחים פתוחים ופארקים, ניקיון, איכות אוויר ואיסוף פסולת. ניתן לראות שבמסגרת המשתנים המיוחסים לאיכות הסביבה, הנושא של שטחים ירוקים ופתוחים הוא לרוב משמעותי יותר מתחומים אחרים כגון זיהום וניקיון (Castelli et al., 2023; Insch, 2010; Zenker, Petersen, & Aholt, 2013). לכן בתוך הקטגוריה הכללית של משתנים סביבתיים יש מקום להבחין בין משתנים פיזיים הנראים לעין ומשתנים המתייחסים יותר לזיהום ומדיניות ניהול סביבתי כגון פינוי אשפה.

אילנה שקולניק - Ilana Shkolnik, מתוך אתר פיקיוקי

מחקרים שונים מדגישים את החשיבות של ההקשר הפיזי לשביעות הרצון. במחקר שבדק שביעות רצון מאזורי מגורים שונים בסין, נמדד קשר חזק בין שביעות רצון לבין משתנים פיזיים ומוחשיים הנוגעים לניקיון ולתשתית הפיזית של השכונה (Zhang, Hiu-Kwan Yung & Hon-Wan Chan, 2021). מחקר על אזורים עירוניים באירלנד מצא כי תפיסה חיובית כלפי שטחים פתוחים וירוקים בעיר שימש מנבא משמעותי לשביעות הרצון מאזור המגורים. הדבר היה נכון גם לשכונות במרכז העיר ובאזורים פרבריים (Douglas, Russell & Scott, 2019). באותו מחקר, היבטים שונים של התשתית התחברותית, כגון שבילי אופניים והליכה, נמצאו כפחות משמעותיים לשביעות הרצון. את החשיבות של ההקשר הפיזי הטבעי ניתן לראות גם מחקרים הבוחנים מושגים כגון "חיבור למקום" ו-"תחושת מקום" המתארים את ההערכה המתפתחת אצל אנשים במקום מסוים, שהיא גם מנבא של שביעות רצון (Ramkissoo et al, 2013; Trentelman, 2009). בנוסף למשתנים אישיים כגון השהות במקום לאורך זמן והמשמעות התרבותית של המקום מסוים, התחושה של חיבור למקום

הגוש הגדול, תל אביב-יפו. צולם ע"י עו"ד נמרוד גבע

קשורה להעדפה לנוף עם מראה טבעי ובריא (Hausmann et al., 2016). גם בהשוואה בין ערים במדינות שונות עם אופי ותרבות אחרים, החשיבות של ערכי טבע בתוך העיר עבור התושבים נמצאה כמשתנה עקבי בעל השפעה רבה (Priego, Breuste & Rojas, 2008). לסיכום, מגוון מחקרים, שבוצעו לאורך שנים ובמקומות שונים הצביעו על המשמעות של שטחים פתוחים וירוקים עבור שביעות הרצון מאזור המגורים.

מחקרים שונים מדגישים את החשיבות של ההקשר הפיזי לשביעות הרצון

משאבי העיר בקשר למוסדות ציבוריים, עירוניות ושירותי העיר, גם הם נמצאו כמשמעותיים (Castelli et al., 2023; Insch, 2010; Zenker, Petersen & Aholt, 2013). היבטים שונים של תחבורה לא נמצאו כמנבאים משמעותיים עבור שביעות רצון כללית, אולם נושא הזה עשוי לקבל ביטוי בהיבטים אחרים של איכות התשתיות העירוניות שכן נמצאו כגורם משמעותי במחקרים שונים, (Doron & Yuval 2014; Schlesinger et al., 2016).

תחושת הבטיחות גם נמצאה כמנבא משמעותי במספר מחקרים (Insch, 2010; López-Ruiz et al., 2021; Węziak-Białowolska, 2016). במחקר של Castelli ואחרים, גורמים המקושרים לביטחון אישי וגם תחושת ההכלה היו מנבאים של שביעות רצון כללי. יחד עם זאת, חשיבות המשתנה לא הייתה עקבית. במחקר משנת 2016 תפיסת הביטחון הייתה המשתנה הכי פחות משמעותי במודל (Schlesinger et al., 2016). הנושא של מגוון חברתי ויחסי קהילה נחשבים לנושאים מרכזיים בניבוי שביעות הרצון (Castelli et al., 2023; Zenker, Petersen & Aholt, 2013). חשיבות ההקשר האנושי גם מקבלת ביטוי ממגוון מחקרים (Castelli et al., 2023; López-Ruiz et al., 2021; Zenker, Petersen & Aholt, 2013) בהם נמצאה חשיבות גדולה של תמיכה משפחתית כמנבא של אושר.

לסיכום, בספרות קיים מגוון מחקרים הבודקים רמות שביעות רצון של תושבים, עם חפיפה מסוימת למחקרים הבודקים איכות חיים בעיר. מחקרים משתמשים במשתנים שונים, בהתאם לתחום ושאלות המחקר, אך ניתן להבחין מקבץ של משתנים מרכזיים המתייחסים לנושאי איכות סביבה, תשתיות עירוניות, בטיחות וחברה והכלה. למרות ההבדלים בין מתודות ומקרי בוחן במחקרים שנבדקו, ניתן לזהות כמה נושאים כמנבאים מרכזיים של שביעות רצון ממקום המגורים, וביניהם נושאים הקשורים לסביבה המקומית, ביטחון אישי וזיקה קהילתית ומשפחתית.

3. שיטת המחקר

3.1 כללי

מחקר זה מבקש לענות על השאלה מהם הגורמים המנבאים שביעות רצון ממקום המגורים בישראל בעשור האחרון. באופן ספציפי ברצוננו לבחון אילו גורמים הנמצאים במעגל ההשפעה של הרשות המקומית הם חשובים יותר ואילו הם משניים או בלתי קשורים לשביעות הרצון של פרטים ממקום המגורים שלהם. ברצוננו לבחון גם האם חלו שינויים מהותיים בחשיבות היחסית של הגורמים בעשור האחרון, ובפרט האם חל שינוי בחשיבותם של גורמים סביבתיים.

השערות המחקר גובשו לגבי ארבע קבוצות של מנבאים אפשריים: מנבאים הקשורים לאיכות יחסי הקהילה והשכנות, מנבאים הקשורים לאיכות הסביבה, מנבאים הקשורים לאיכות תשתיות התחבורתיות ומנבאים הקשורים לביטחון האישי. המנבאים נבחנו לצד משתני רקע כמשתני בקרה. ישנן מספר קטגוריות של מנבאים שלא נבחנו במחקר זה: איכות התרבות, הספורט והפנאי ברשות; חוזק הכלכלה המקומית ואפשרויות התעסוקה; איכות שירותי הבריאות, החינוך והרווחה. היבטים אלה בחלקם הגדול נמצאים גם הם במרחב ההשפעה של רשויות מקומיות, ובאופן חלקי בסמכותן, ומצדיקים מחקר נוסף ומשלים. לא בחנו גם את הזיקה והתמיכה מהמשפחה ואיכות המגורים. היבטים אלה הינם מחוץ לטווח ההשפעה הישיר של הרשות ולכן נכון לבחון אותם במחקר ומודל נפרד.

השערות המחקר שגובשו לגבי קטגוריות המנבאים שנכללו במחקר הן:

א. היבטים של ביטחון אישי יהיו בעלי יכולת ניבוי חזקה ביותר לשביעות הרצון ממקום המגורים בשל השפעתם הנתפסת כמכרעת על עצם החיים והרכוש ולא רק על איכות החיים.

ב. המשתנה של איכות קשרי הקהילה והשכונה יהיה אף הוא בעל יכולת ניבוי חזקה של שביעות הרצון, שכן תושבים ערים לכך באופן טבעי ובדרך אגבית, ללא צורך בתיווך או קבלת מידע מהרשות.

ג. היבטים סביבתיים בעלי נראות או נוכחות גבוהה כגון ניקיון המרחב הציבורי או רמות הרעש יהיו מנבאים חזקים של שביעות הרצון, אולם פחות ממנבאים קהילתיים בשל החשיבות המשנית של היבטים סביבתיים בחיי תושבים בישראל ביחס לחיי הקהילה.

ד. היבטים סביבתיים בעלי נוכחות נמוכה יחסית כגון איכות האויר יהיו בעלי יכולת ניבוי חלשה או כלל לא לשביעות הרצון חרף חשיבותם האובייקטיבית לבריאות התושבים.

ה. היבטים תחבורתיים, יהיו מנבאים בינוניים עד חלשים בחשיבותם לשביעות הרצון.

מתן תשובה לשאלת המחקר, ובחינת השערות המחקר עשויה למקד את המאמצים והמשאבים המושקעים על ידי רשויות מקומיות בשיפור היבטים שונים בשירותים העירוניים, ויכולה לסייע למקבלי החלטות עירוניים להבין אילו גורמים הם בעלי זיקה רבה יותר לשביעות הרצון של תושביהם. הממצאים יכולים גם לשפוך אור על נושאים עירוניים שהגם שיש להם חשיבות בריאותית חברתית או כלכלית, אין לגביהם די מודעות של התושבים ועל כן אינם משפיעים על רמת שביעות הרצון באופן הצפוי או המתחייב.

בעריכת מחקר זה אנו מבקשים ללמוד על רמת שביעות הרצון שנמדדה בקרב קבוצות אוכלוסיות שונות, ביחס למקום המגורים ולמגוון המשתנים המנבאים. כמו כן, אנו משווים בין שתי תקופות זמן, ביחס לאותם הפרמטרים, בין שנת 2014 לבין שנת 2021. בחינה בשתי נקודות זמן מאפשרת לבחון האם חלו שינויים בעוצמתם של הגורמים המנבאים בין השנים הללו, ואת הירידה או העליה בקשר בינם לבין שביעות הרצון.

19

שיטת המחקר

”
בעריכת מחקר זה אנו מבקשים ללמוד על רמת
שביעות הרצון שנמדדה בקרב קבוצות אוכלוסיות
שונות, ביחס למקום המגורים ולמגוון המשתנים
המנבאים. אנו משווים בין שתי תקופות זמן, בין שנת
2014 לבין שנת 2021
“

על מנת לבחון את החשיבות היחסית של מגוון הגורמים שיש להם פוטנציאל לנבא את שביעות הרצון ממקום המגורים, הגורמים הללו נבחנו במסגרת מודל רגרסיה. מודל הרגרסיה הנבחר הוא מודל לוגיסטי, המתייחס אל המשתנים השונים כאל משתנים בדידים, ומסוגל לנבא את הסיכוי להיות שבעי רצון בהתבסס על קיומם של משתנים שונים. מודל רגרסיה לוגיסטית מנבא את הסיכוי להיות שבע רצון בהנתן מאפיינים דמוגרפיים שונים (הכלולים במודל כמשתני רקע) ושביעות רצון בכל אחד מהגורמים המנבאים. מודל זה אינו נותן תשובה על קשר סיבתי (בדומה לכל מודל רגרסיה) אלא רק על הקשר בין משתנים ובאופן ממוקד יותר על הסיכוי להיות מרוצה מאזור המגורים בהנתן שביעות רצון (או חוסר שביעות רצון) מהמנבאים הכלולים במודל כגורמים מסבירים.

3.2 מקור הנתונים, שיטת איסוף ואוכלוסיית המדגם

הנתונים מנותחים במודל מתבססים על נתונים גולמיים של הסקר החברתי של הלמ"ס בשנים 2014 ו-2021. הסקר החברתי של הלמ"ס הוא סקר שנתי המבוצע באופן שוטף החל משנת 2002 ומספק נתונים על תנאי החיים ועל רווחת האוכלוסייה בישראל. הסקר החברתי מורכב משני חלקים עיקריים: גרעין קבוע, המכיל מספר רב של שאלות במגוון תחומי חיים, כגון: בריאות, דיור, תעסוקה, השכלה, מצב כלכלי, שימוש במחשב, דת

ודתיות ועוד, וחלק מתחלף, המוקדש בכל שנה לנושא הנחקר בהרחבה. הסקר כולל למעלה מ-270 שאלות. במחקר זה בחרנו לעשות שימוש ב-19 שאלות הסקר המופיעות בנספח א (המשתנים שהופקו משאלות אלה מופיעים בטבלה 1).

גודל המדגם לשנת 2014 עומד על 7106 נשאלים ובשנת 2021 על 7401 נשאלים. הסקר לשנת 2014 בוצע בריאיון פנים אל פנים בבית הנדגם ואילו הסקר בשנת 2021 בוצע בריאיון טלפוני (בשל מגבלות הקורונה). הסקר מבוסס על מדגם נפשות מייצג של כלל אוכלוסיית מדינת ישראל בני 20 ומעלה, והוא אינו כולל דיירים במוסדות טיפוליים כגון בתי אבות, בתי חולים כרוניים ובתי סוהר; תושבים בדואים הגרים מחוץ ליישובים מוכרים; עולים חדשים (ששהו בארץ פחות מ-6 חודשים בעת ביצוע הסקר). סך הנדגמים בכל שנה שפרטיהם נכללו בניתוח מופיעים בטבלאות 2 ו-4.

גודל המדגם לשנת 2014 עומד על 7106 נשאלים
ובשנת 2021 על 7401 נשאלים. הסקר מבוסס על
מדגם נפשות מייצג של כלל אוכלוסיית מדינת ישראל
בני 20 ומעלה

20

שיטת המחקר

3.3 טיוב המשתנים ושיטת הניתוח

צורכי הניתוח כל המשתנים שנוסחו באופן שלילי (חוסר שביעות רצון, הפרעה וכו') עברו המרה לניסוח חיובי וסולמות המדידה שלהם שונו בהתאם (כמפורט בנספח א'). סולמות המדידה עבור רוב המשתנים הומורו לאחר כן ש-1 יבטא שביעות רצון נמוכה ו-4 יבטא שביעות רצון גבוהה. לצורכי הרגרסיה הלוגיסטית כל המשתנים האורדינאליים שסולמות המדידה שלהם היו לא דיכוטומיים הומרו לדיכוטומיים (כמפורט בנספח א'). סולמות מדידה לא דיכוטומיות נותרו על כן לצורך חישוב סטטיסטיקה תיאורית (בעיקר ממוצעים כמפורט להלן). נתונים חסרים בכל המשתנים המנבאים הושלמו באמצעות השלמה לפי ההתפלגות אלא אם כן הייתה סיבה לוגית להשלים באופן אחר (כמפורט בנספח א'). כאשר היו נתונים חסרים במשתני הרקע או במשתנה התלוי, שורות בהן היו נתונים חסרים הוסרו מהמדגם.

הנתונים נותחו באמצעות תוכנה סטטיסטית JMP תוך שימוש ברגרסיה לוגיסטית נומינלית (Nominal Logistic Regression). עבור כל מקדם משתנה חושבו גדל המקדם (estimate) ומקדם יחס הסיכויים (Odds Ratio). יחס הסיכויים (Odds Ratio), (המופיע בטבלאות 2 ו-3 להלן) הינו מקדם המבטא את היחס בין הסיכויים להיות שבע רצון מאזור המגורים במידה וחל שינוי בהסתברות לשביעות רצון כאשר עוברים מהקטגוריה השמאלית של המשתנה המסביר לקטגוריה הימנית שלו, בהינתן שכל שאר המשתנים קבועים. מקדם זה מאפשר לנו להסביר את עוצמת הקשר בין המשתנה המסוים הנבחן לבין המשתנה התלוי בתוך

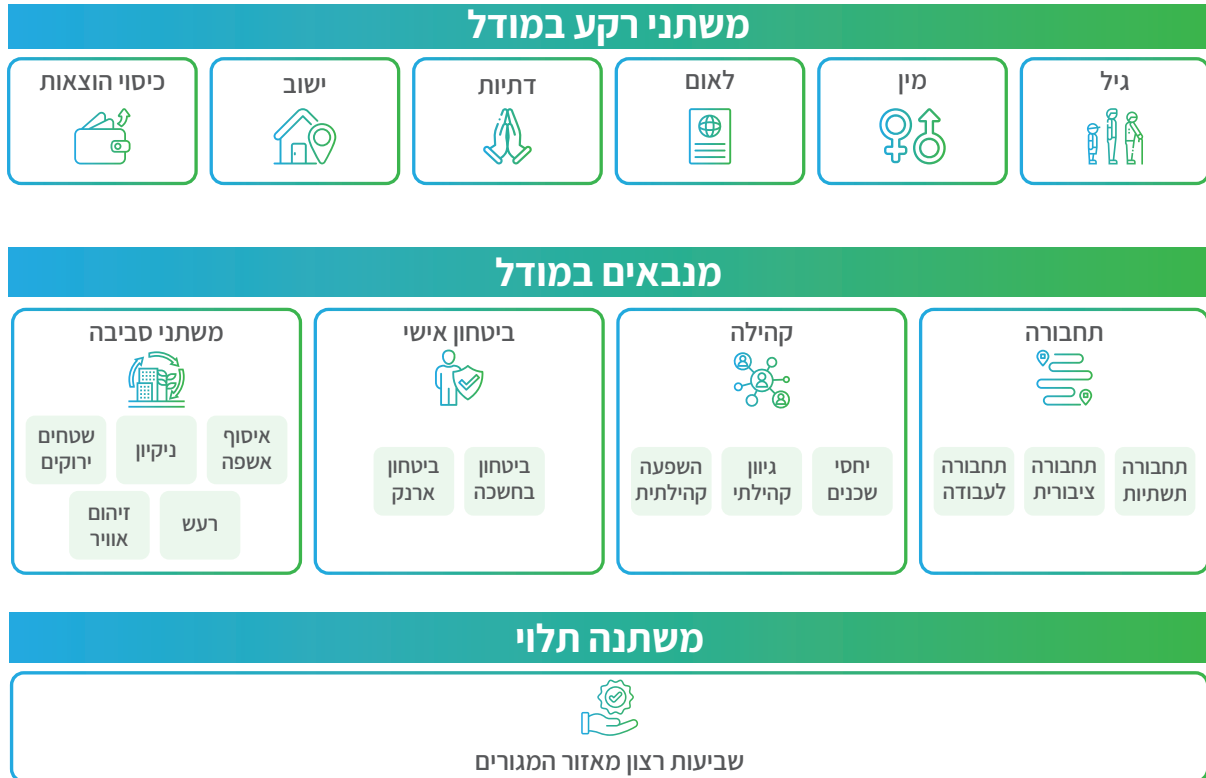
ההקשר הרחב הנבחן במודל. מספרים הקטנים מ- 1 מבטאים קשר שלילי, ומשתנים גדולים מ- 1 מבטאים קשר חיובי. ככל שהמספר גדול יותר הוא מבטא קשר חזק יותר.

טבלה 1: משתנים וסולמות

משתנה	שם משתנה מקוצר	סקאלה
משתני רקע		
גודל היישוב בו מתגורר המשיבה	ישוב	קטן (עד 2000)/בינוני גדול
קבוצת מגדר	מגדר	זכר/נקבה
קבוצת גיל	גיל	צעיר(עד 40) בוגר (40 ומעלה)
השתייכות ללאום	לאום	יהודים ואחרים/ערבים
מידת דתיות	דתיות	דתי (חרדי ודתי)/ לא דתי (חילוני ומסורתי)
יכולת כיסוי הוצאות חודשיות שוטפות	כיסוי הוצאות	1-בקלות 0-בקושי
משתנים מנבאים		
שביעות רצון ממשך הזמן שלוקח להגיע לעבודה	תחבורה לעבודה	1-מרוצה 0-לא מרוצה
שביעות רצון מתחבורה ציבורית באזור המגורים	תחבורה ציבורית	1-מרוצה 0-לא מרוצה
שביעות רצון מתשתיות הכבישים, מדרכות, תאורה ושילוט	תחבורה תשתיות	1-מרוצה 0-לא מרוצה
יכולת של אנשים באזור המגורים להשפיע על שיפור איכות החיים	השפעה קהילתית	0-כן 0-לא
אנשים באזור המגורים בעלי רקע שונה מסתדרים היטב זה עם זה	גיוון קהילתי	0-כן 0-לא
שביעות רצון מיחס עם השכנים	יחסי שכנים	1-מרוצה 0-לא מרוצה
סבירות להחזרת ארנק שהלך לאיבוד על ידי תושבי האזור	ביטחון ארנק	1-מרוצה 0-לא מרוצה
תחושת ביטחון בשעות החשיכה באיזור המגורים	ביטחון בחשכה	1-מרוצה 0-לא מרוצה
שביעות רצון מהשטחים הפתוחים הירוקים באזור המגורים	שטחים פתוחים	1-מרוצה 0-לא מרוצה
שביעות רצון מהניקיון באזור המגורים	ניקיון	1-מרוצה 0-לא מרוצה
שביעות רצון משרותי איסוף האשפה באזור המגורים	איסוף אשפה	1-מרוצה 0-לא מרוצה
שביעות רצון ממצב האוויר והעדר ריחות באזור המגורים	זיהום אויר	1-לא מפריע 0-מפריע
שביעות רצון מרמות הרעש באזור המגורים	רעש	1-לא מפריע 0-מפריע
משתנה תלוי		
שביעות רצון מאזור המגורים	שביעות רצון	1-מרוצה 0-לא מרוצה

תרשים 3:

מודל רב משתני לבחינת הגורמים המנבאים על שביעות רצון ממקום המגורים

4. ממצאים

4.1 ממצאים מתוך מודל מרובה משתנים לשנים 2014 ו-2021

בפרק זה נסקור את הממצאים העולים מתוך הפעלת שני מודלים מרובי משתנים זהים, באמצעותם ערכנו בחינה של הקשר בין המשתנים המנבאים ומשתני הרקע לבין שביעות רצון התושבים ממקום המגורים בשנת 2014 ובשנת 2021. המודלים זהים ולפיכך מתאפשרת השוואה בין הממצאים שלהם בחלוף השנים.

מודל שנבחן לשנת 2014 עומד במבחני ההתאמה (ראו טבלה 2). יכולת הניבוי הכללית שלו גבוהה ועומדת על 85% עם סיווג שגוי (Misclassification Rate) של 15% ביחס לתחזית המודל (ראו טבלה 2). מבחן 2R הכללי, אחוז השונות המוסברת על ידי כל המשתנים המסבירים, עומד על 30% (ראו טבלה 2). אין זה מפתיע שכן כפי שהראינו בסקירת הרקע למחקר, ישנם משתנים מנבאים פוטנציאליים רבים שלא נכללו במודל. מובהקות המודל היא מקסימלית. המודל מתבסס על מדגם של 7106 נשאלים שפרטיהם היו מלאים או הושלמו כאמור לעיל.

טבלה 2: מבחני מובהקת והתאמת המודל לשנת 2014

מבחן המודל המלא

Model	-LogLikelihood	DF	ChiSquare	Prob>ChiSq
Difference	698.8919	19	1397.784	<.0001*
Full	2495.8123			
Reduced	3194.7042			

התאמת המודל

Measure	Training	Definition
Entropy RSquare	0.2188	$1 - \text{Loglike}(\text{model}) / \text{Loglike}(0)$
Generalized RSquare	0.3011	$(1 - (L(0)/L(\text{model}))^{(2/n)}) / (1 - L(0)^{(2/n)})$
Mean -Log p	0.3512	$\sum -\text{Log}(\rho_{ij}) / n$
RASE	0.3299	$\sqrt{\sum (y_{ij} - \rho_{ij})^2 / n}$
Mean Abs Dev	0.2168	$\sum y_{ij} - \rho_{ij} / n$
Misclassification Rate	0.1503	$\sum (\rho_{ij} \neq \rho_{\text{Max}}) / n$
N	7106	n

טבלה 3: ניתוחי מודל - רגרסיה לוגיסטית לשנת 2014

Significance	ChiSquare	Std Error	B	Odds Ratio	משתנה
<.0001***	27.65	0.2622773	-1.3790404	0.251820083	
0.0018**	9.75	0.2041597	-0.6374852	0.528620127	ישוב
0.0484*	3.9	0.0744691	0.14700735	1.158362476	מגדר
0.0037**	8.4	0.0743514	0.2155361	1.24052676	גיל
0.0124*	6.26	0.0951806	-0.2380701	0.788147403	לאום
0.7963	0.07	0.0771517	-0.0199116	0.980285331	דתיות
<.0001***	25.67	0.0742099	0.3759566	1.456383918	שטחים פתוחים
0.0487*	3.89	0.0899262	0.17726353	1.193945693	תחבורה לעבודה
0.0002***	13.86	0.0763816	0.28438646	1.328946417	תחבורה ציבורית
<.0001***	33.86	0.0796442	0.46342446	1.589507878	תחבורה תשתיות
<.0001***	22.1	0.076902	0.36149698	1.435476689	השפעה קהילתית
0.0677	3.34	0.0955732	0.17458969	1.190757538	גיוון קהילתי
<.0001***	41	0.094555	0.60548276	1.832136476	יחסי שכנים
<.0001***	53.35	0.0762062	0.55662568	1.744775122	ביטחון ארנק
<.0001***	59.97	0.07794	0.60358261	1.828658453	ביטחון בחשכה
<.0001***	37.62	0.0852184	0.52272264	1.686613448	שטחים פתוחים
<.0001***	83.42	0.0862323	0.787603	2.198121215	ניקיון
0.0005***	12.14	0.0799827	0.2787027	1.321414424	איסוף אשפה
<.0001***	22.27	0.0762223	0.35968313	1.432875305	זיהום אויר
<.0001***	37.74	0.075975	0.46676657	1.594829087	רעש

כמה טוב שבאת הביתה?

שביעות רצון ממקום המגורים וחיבתם של היבטים סביבתיים
ד"ר אור קרסין וד"ר שולה גולדן

הניתוח מלמד שכל המשתנים במודל 2014 מובהקים מלבד המשתנה של דתיות וגיוון קהילתי (טבלה 3) ולפיכך לא ניתן להתייחס להשפעתם. מבין משתני הרקע המשתנים המשמעותיים ביותר הם גודל יישוב, גיל ומצב סוציאקונומי שנמדד לפי היכולת לשלם הוצאות שוטפות. מכאן עולה כי הסיכוי של אנשים שגרים בישובים בינוניים וגדולים להיות מרוצים מאיזור המגורים שלהם הינו מחצית (0.52) ממי שמתגוררים בישובים קטנים. לכן, לגודל הישוב בו הפרט מתגורר השפעה מרעית. למי שמתגוררים בישובים כפריים או קהילתיים, שאוכלוסייתן קטנה מ- 2000 תושבים, סיכוי

יישוב טמרה. קרדיט: צולם ע"י ד"ר אחמד חג'אזי

של כמעט פי שתיים (1.89) להיות מרוצה ממקום המגורים מאשר מי שמתגורר ביישוב גדול יותר. השפעת המצב הסוציאקונומי הבא לידי ביטוי במודל ביכולת לשלם הוצאות, גם הוא משפיע על שביעות הרצון מאזור המגורים, אולם פחות מאזור המגורים (פי 1.45). לקבוצת הגיל השפעה קטנה יותר על שביעות הרצון העומדת על פי 1.24 של מבוגרים ביחס לצעירים. גם להשפעת קבוצת הלאום השפעה קטנה, ולערבים סיכוי פחות לשביעות רצון מאזור המגורים ביחס ליהודים (0.78) (טבלה 3).

המשתנים המנבאים הסביבתיים כקבוצה הם החזקים ותרומתם לשביעות הרצון חיובית ומשמעותית. מבין המשתנים הסביבתיים ניקיון המרחב הציבורי הוא בעל ההשפעה החזקה ביותר מבין כל הגורמים המשפיעים שנכללו במודל. תושב שמרוצה מהניקיון עולים סיכוי להיות מרוצה ממקום המגורים כמעט פי 2.2. שביעות רצון משטחים הפתוחים ביישוב גם הוא משמעותי לסיכוי להיות מרוצה מאזור המגורים ועומד על 1.68. התרומה של העדר רעש היא נמוכה מעט יותר ועומדת על כמעט 1.6. שני המשתנים האחרים, איסוף אשפה וזיהום אויר חלשים יותר בהשפעתם ושביעות רצון לגביהם תורמת לסיכוי לשביעות רצון כללית פי 1.32 ופי 1.43 בהתאמה (טבלה 3).

המשתנים המנבאים הסביבתיים כקבוצה
הם חזקים ותרומתם לשביעות הרצון חיובית
ומשמעותית. מבין המשתנים הסביבתיים ניקיון
המרחב הציבורי הוא בעל ההשפעה החזקה
ביותר. תושב שמרוצה מהניקיון עולים סיכוי להיות
מרוצה ממקום המגורים כמעט פי 2.2

כצפוי, תחושת ביטחון אישי, משפיעה לחיוב על שביעות הרצון, ושני המשתנים הכלולים בהיבט זה, ביטחון ביחס להשבת ארנק שאבד על ידי תושבי האזור ותחושת ביטחון ללכת בלילה קרובים מבחינת השפעתם לחיוב במקדמים של 1.74 ו- 1.82 בהתאמה. מבחינה זו האפקט הממוצע של שניהם קרוב אך נמוך יותר (1.78) מהאפקט הממוצע של המשתנים הסביבתיים של ניקיון ושטחים פתוחים (1.94) (טבלה 3).

משתני הקהילה מעורבים מבחינת השפעתם. כפי שכבר הוסבר, משתנה של גיוון קהילתי, המנסה למדוד האם אנשים בעלי רקע שונה בשכונה מסתדרים זה עם זה, נמצא כלא מובהק. שביעות הרצון מהשכנים לעומת זאת, היא גורם משמעותי, והשפעתה על שביעות הרצון מאזור המגורים היא הגדולה ביותר (פי 1.83). התחושה שיש לקהילה יכולת להשפיע על שיפור איכות החיים בישוב היא משמעותית פחות, אבל גם לה השפעה חיובית (פי 1.43). האפקט הממוצע של שני היבטים אלה עומד על 1.63 אך פחות מהאפקט הממוצע של משתני הסביבה או הביטחון האישי.

” שביעות הרצון מהשכנים היא גורם משמעותי, והשפעתה על שביעות הרצון מאזור המגורים היא גדולה (פי 1.83) ”

משתני התחבורה הם במצטבר בעלי ההשפעה הפחותה ביותר, וכוחם המסביר אינו גדול. מבין המשתנים הללו לאיכות תשתיות התחבורה ביישוב (כבישים, מדרכות, איכות תאורת הרחוב והתמרור), ההשפעה המשמעותית ביותר העומדת על פי 1.58. שביעות הרצון מתחבורה ציבורית תורמת לסיכוי להיות שבע רצון מאזור המגורים מעט יותר (1.32), ועוד פחות מכך שביעות רצון ממשך הזמן שלוקח להגיע לעבודה (1.19). למעשה האפקט הממוצע המשולב של היבטים התחבורתיים עומד רק על 1.37 ומכאן כוחם של המשתנים הללו לתרום לשביעות הרצון מבין כלל קבוצות המשתנים הוא הנמוך ביותר (טבלה 3).

טבלה 4: מבחני מובהקות המודל והתאמה לשנת 2021

מבחן המודל המלא				
Model	-LogLikelihood	DF	ChiSquare	Prob>ChiSq
Difference	766.3218	19	1532.644	<.0001*
Full	2457.3951			
Reduced	3223.7169			

התאמת המודל		
Measure	Training	Definition
Entropy RSquare	0.2377	$1 - \text{Loglike}(\text{model}) / \text{Loglike}(0)$
Generalized RSquare	0.3217	$(1 - (L(0)/L(\text{model}))^{(2/n)}) / (1 - L(0)^{(2/n)})$
Mean -Log p	0.3320	$\sum -\text{Log}(p[j]) / n$
RASE	0.3188	$\sqrt{\sum (y[j] - \rho[j])^2 / n}$
Mean Abs Dev	0.2026	$\sum y[j] - \rho[j] / n$
Misclassification Rate	0.1378	$\sum (\rho[j] \neq \rho \text{Max}) / n$
N	7401	n

טבלה 5: ניתוחי מודל- רגרסיה לוגיסטית לשנת 2021

Significance	ChiSquare	Std Error	B	Odds Ratio	משתנה
0.0404*	4.2	0.1938705	-0.3973302	0.672112074	ישוב
0.3814	0.77	0.0755299	0.06610674	1.068340749	מגדר
0.0026**	9.1	0.0753249	0.227234	1.255123536	גיל
0.0105*	6.55	0.0974041	-0.2492896	0.779354263	לאום
0.0723	3.23	0.0870256	-0.1564285	0.855192678	דתיות
<.0001***	29.69	0.0748077	0.40762255	1.503239662	כיסוי הוצאות
0.6555	0.2	0.0842374	-0.0375825	0.963114953	תחבורה לעבודה
0.0081**	7.01	0.0769065	0.20363543	1.225851161	תחבורה ציבורית
0.0002***	13.91	0.0809416	0.30189401	1.352417872	תחבורה תשתיות
<.0001***	33.96	0.0781951	0.45565255	1.577202249	השפעה קהילתית
0.0012**	10.44	0.0947124	0.30595907	1.357926721	גיוון קהילתי
<.0001***	61.9	0.0962261	0.75704636	2.13196983	יחסי שכנים
<.0001***	43.51	0.0791879	0.52235734	1.68599743	ביטחון ארנק
<.0001***	32.15	0.0827526	0.46923302	1.5987675	ביטחון בחשכה
<.0001***	52.75	0.0839179	0.60948443	1.839482773	שטחים פתוחים
<.0001***	129.11	0.0873075	0.99205648	2.696774646	ניקיון
0.0004***	12.58	0.0835205	0.29625392	1.344811587	איסוף אשפה
<.0001***	25.79	0.0786113	0.39925564	1.490714651	זיהום אויר
<.0001***	47.12	0.0769079	0.52794203	1.695439558	רעש

כל המשתנים במודל לשנת 2021, כעולה מטבלה 5 מובהקים מלבד המשתנה של דתיות (בדומה למודל 2014) מגדר, ותחבורה לעבודה (שני המשתנים הללו היו מובהקים במודל של 2014). מבין משתני הרקע המשתנים המשמעותיים ביותר הם גודל יישוב, ומצב סוציאקונומי בדומה למודל לשנת 2014. הסיכוי של אנשים שגרים בישובים בינוניים וגדולים להיות מרוצים מאיזור המגורים שלהם הינו 0.67, עליה של 0.15 משנת 2014. במילים אחרות, למי שמתגוררים ביישובים כפריים או קהילתיים שאוכלוסייתן קטנה מ-2000 תושבים, סיכוי של פי 1.5 כמעט להיות מרוצה יותר ממקום המגורים מאשר מי שמתגורר בישוב גדול יותר. כמעט לא חל שינוי בין 2021 ביחס לשנת 2014 בהשפעת המצב הסוציאקונומי (1.50), הגיל (1.25) והלאום (0.78) אשר נותרו יציבים. כפי שנראה בהמשך קבוצת המשתנים הסביבתיים הם המנבאים המוצלחים ביותר של שביעות רצון ממקום המגורים, וכח הניבוי שלהם עולה על כח הניבוי של יתר קבוצות המשתנים ואף על בין השנים 2014 ל-2021.

”
בשנת 2021 תחושת הביטחון האישי ממשיכה להיות
משמעותית, והיא שנייה בחשיבותה מבין כל הגורמים
ביחס לסיכוי לשביעות רצון מאזור המגורים
“

בשנת 2021 תחושת הביטחון האישי יורדת בחשיבותה ביחס לשנת 2014 והופכת לקטגוריה שלישית בחשיבותה ביחס לשביעות הרצון מאזור המגורים. ביטחון ביחס להשבת ארנק שאבד על ידי תושבי האזור תורמת לסיכוי לשביעות רצון 1.68 ואילו ותחושת ביטחון ללכת בחוף לבד בחשכה היא בעלת השפעה של 1.59. האפקט המוצע של שני המנבאים הללו עומד בשנת 2021 על 1.63, בעוד שבשנת 2014 עמד על 1.78. אם משווים את האפקט הממוצע בשנת 2021 לשני המשתנים הסביבתיים המובילים ניקיון המרחב הציבורי ושטחים פתוחים לשנת 2021 העומד על 2.26, הפער גדל לטובת המשתנים הסביבתיים, והפך את אלה למשמעותיים הרבה יותר בסיכוי להיות שבע רצון מאזור המגורים.

”
הבדל משמעותי בין 2014 לשנת 2021 ניכר ביחס
למשתנים הקהילתיים, בעיקר בשל המובהקות של
משתנה הגיוון קהילתי, המבקש למדוד האם אנשים
בעלי רקע שונה בשכונה מסתדרים זה עם זה
“

הבדל משמעותי בין 2014 לשנת 2021 ניכר ביחס למשתנים הקהילתיים, בעיקר בשל המובהקות של משתנה הגיוון קהילתי, המבקש למדוד האם אנשים בעלי רקע שונה בשכונה מסתדרים זה עם זה. בשנת 2021 משתנה זה נמצא מובהק ובעל השפעה של 1.35. שביעות הרצון מהשכנים ממשיך גם בשנת 2021 להיות הגורם השני בחשיבותו, אחרי ניקיון המרחב הציבורי, ובעל השפעה של 2.13, עלייה של 0.3 בחשיבות גורם זה ביחס לשנת 2014. התחושה שלקהילה יש יכולת להשפיע על שיפור איכות החיים בישוב היא משמעותית פחות, אבל גם לה השפעה חיובית (1.58). האפקט הממוצע של שלושת היבטים הנוגעים לחיי קהילה עומד על (1.69), שזהו ערך גבוה יותר מאשר ב 2014 ואף יותר מאשר האפקט הממוצע לשנת 2021 של כללי משתני הביטחון, אך באופן עקבי פחות מהממוצע של משתני הסביבה. במילים אחרות, בשנת 2021 התחזקה השפעתם של המשתנים הקהילתיים ביחס למשתני הביטחון, אך המשתנים הסביבתיים נותרו בעלי ההשפעה המכרעת שאף התחזקה.

גם בשנת 2021 משתני התחבורה הם במצטבר בעלי ההשפעה החלשה ביותר, וכוחם המסביר אינו גדול, ונמצא בירידה ביחס לשנת 2014. נמצא כי משתנה שביעות רצון ממשך הזמן שלוקח להגיע לעבודה שהיה חלש בשנת 2014, הוא בלתי מובהק בשנת 2021. כך, נותרו שני מנבאים מובהקים: שביעות רצון מתשתיות

התחבורה ביישוב, בעל השפעה של 1.35 ושביעות הרצון מתחבורה ציבורית בעל השפעה של 1.22. האפקט הממוצע של שני המנבאים הללו פחת בשנת 2021 והממוצע שלהם עומד על 1.28, ירידה של כמעט 0.09 ביחס לשנת 2014.

”
משתני התחבורה הם במצטבר בעלי ההשפעה
החלשה ביותר, וכוחם המסביר אינו גדול, ונמצא
בירידה

כאמור, במודל 2021 המשתנים המנבאים הסביבתיים כקבוצה הם החזקים, וההשפעה שלהם על הסיכוי להיות שבעי רצון אף עלתה משנת 2014. מבין כל המשתנים הסביבתיים ניקיון המרחב הציבורי ממשיך להיות הגורם המשמעותי ביותר מבין המנבאים והוא בעל ההשפעה של כמעט 2.7 (ביחס ל 2.2 בשנת 2014). שביעות רצון מהשטחים הפתוחים ביישוב אף היא משמעותית להשפיע על הסיכוי להיות מרוצה מאזור המגורים והיא עומדת על 1.83 (ביחס ל 1.68 בשנת 2014). התרומה של העדר רעש היא נמוכה מעט יותר ועומדת על כמעט 1.70. שני המשתנים האחרים, איסוף אשפה וזיהום אויר חלשים יותר בהשפעתם ושביעות רצון לגביהם תורמת לסיכוי לשביעות רצון כללית פי 1.34 ופי 1.49 בהתאמה. מבין המשתנים הסביבתיים, ההבדל המהותי ביותר בין שנת 2014 לבין שנת 2021 נמדד במשתנה המשפיע ביותר – הניקיון, אשר עלה ב 0.5. ההשפעה הממוצעת של המשתנים הסביבתיים עומדת על 1.81 בשנת 2021. עלייה של 0.17 ביחס לשנת 2014.

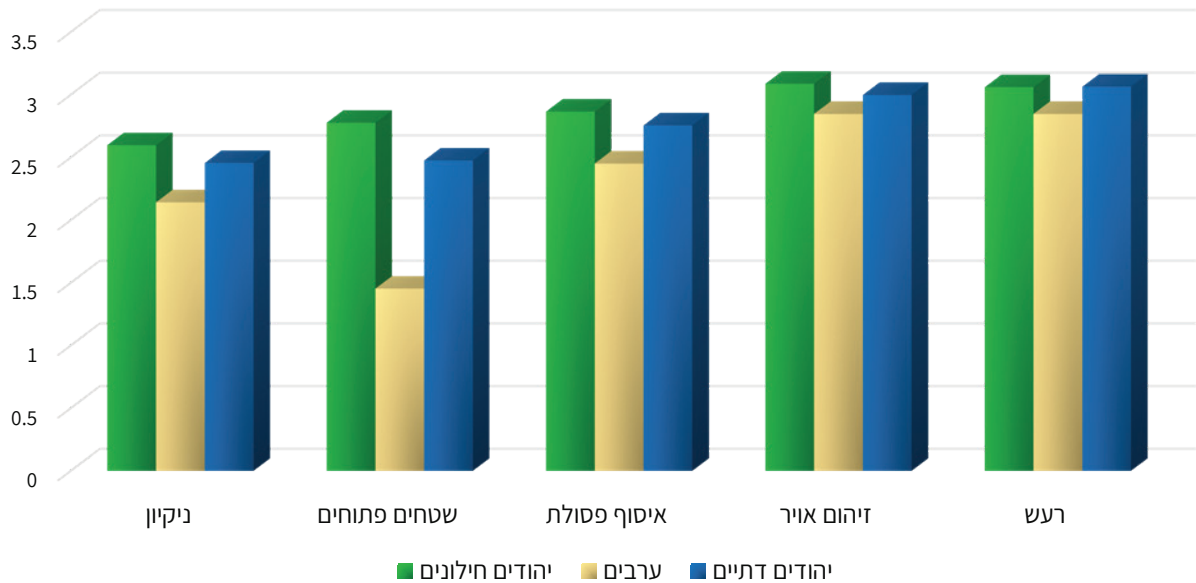
לסיכום, בעוד שבשנת 2021 האפקט הממוצע של משתני הסביבה התחזק עוד יותר ושל משתני הקהילה עלה, האפקט של משתני הביטחון האישי והתחבורה ירדו. הפער בין האפקטים גם הוא גדל ומשתני הסביבה בולטים בהשפעתם ביחס ליתר. לאור זאת, ראוי ונכון להעמיק את הדיון במשתני הסביבה ולבחון את שביעות הרצון של קבוצות שונות ביחס אליהם וכן האם זו השתנתה בין 2014 ל- 2021.

4.2 ממצאים על שביעות רצון מהסביבה בקרב קבוצות שונות בישראל

לאחר שראינו כי קבוצת משתני הסביבה היא המשמעותית ביותר מבחינת השפעתה על שביעות הרצון ממקום המגורים, הן בשנת 2014 והן בשנת 2021, נבחן כעת כיצד באה שביעות רצון זו (ביחס להיבטים הסביבתיים שנבחנו) לידי ביטוי בקרב שלוש קבוצות האוכלוסייה העיקריות בישראל: יהודים לא דתיים (מי שהגדירו את עצמם חילוניים ומסורתיים), יהודים דתיים (מי שהגדירו עצמם חרדים ודתיים) וערבים (בני הלאום הערבי, מוסלמים, נוצרים ודרוזים).

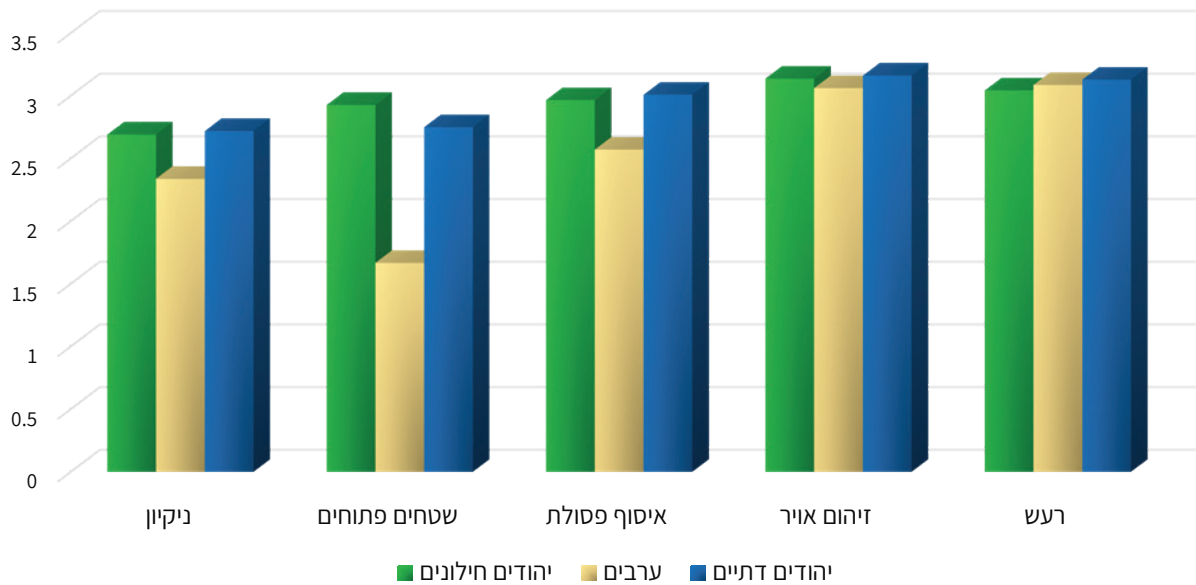

תרשים 4: ממוצע שביעות רצון במדדי סביבה 2014

מקרא: 4 - מרוצה מאוד | 3 - מרוצה | 2 - לא כל כך מרוצה | 1 - בכלל לא מרוצה
מדגם: יהודים חילונים: 3981 | ערבים (לאום): 1278 | יהודים דתיים (חרדים ודתיים): 1847

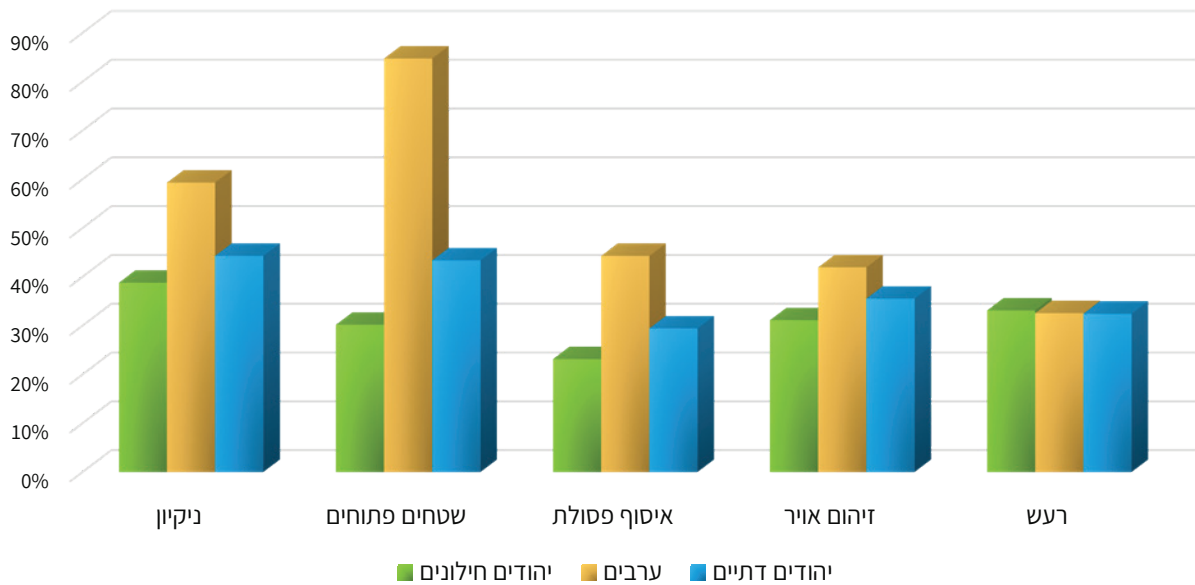
תרשים 5: ממוצע שביעות רצון במדדי סביבה 2021

מקרא: 4 - מרוצה מאוד | 3 - מרוצה | 2 - לא כל כך מרוצה | 1 - בכלל לא מרוצה
מדגם: יהודים חילונים: 4735 | ערבים (לאום): 1418 | יהודים דתיים (חרדים ודתיים): 1248

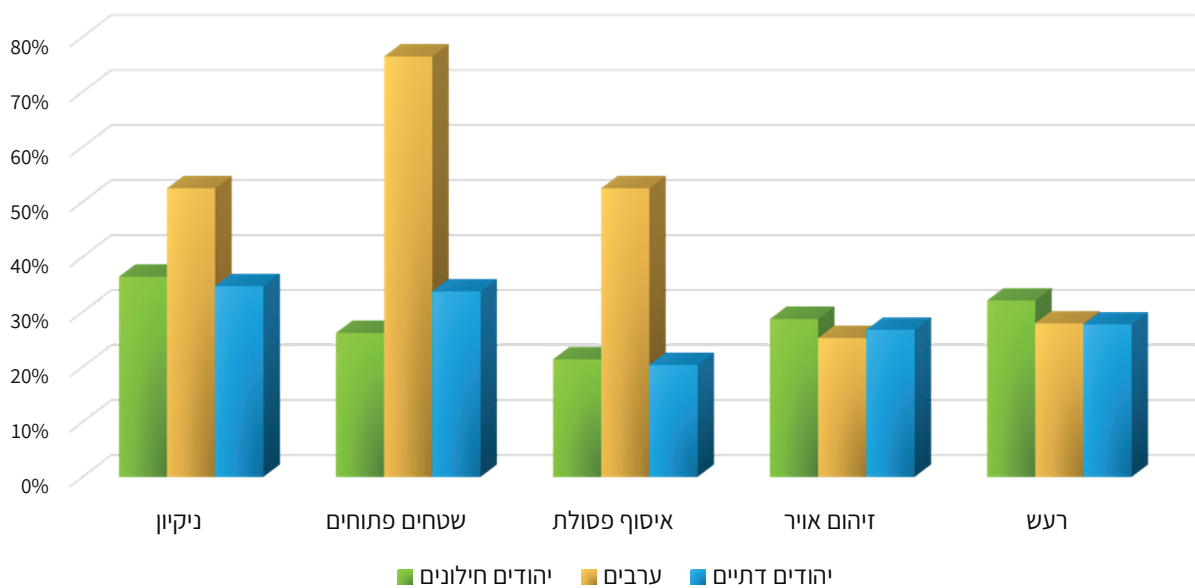

תרשים 6: חוסר שביעות רצון ממצב הסביבה באזור המגורים 2014

30

תרשים 7: חוסר שביעות רצון ממצב הסביבה באזור המגורים 2021

תרשים 4 ותרשים 5 משקפים את שביעות הרצון הממוצעת של כל אחת מהקבוצות החברתיות העיקריות בישראל בשנת 2014 ובשנת 2021, מחמשת ממדי הסביבה הנבחנים במחקר: ניקיון המרחב הציבורי, איכות פינוי הפסולת, איכות וכמות השטחים הפתוחים, זיהום אוויר וזיהומים סביבתיים נוספים והפרעה מרעש. יש לציין כי ההבדלים בין הממוצעים במימדי הסביבה של כל קבוצה לשנת 2014 נמצאו כמובהקים ביחס לממוצעים של הקבוצה בשנת 2021 במבחני T סטטיסטיים, פרט למימד הרעש בו ההבדלים בממוצע בין השנים לא נמצאו מובהקים.

באופן עקבי, וביחס לכל המימדים, שביעות הרצון של הציבור הדתי יהודי נמוכה מעט יותר מזו של הציבור החילוני יהודי

באופן עקבי, וביחס לכל המימדים, שביעות הרצון של הציבור הדתי יהודי נמוכה מעט יותר מזו של הציבור החילוני יהודי. בד בבד, נקל לראות כי שביעות הרצון של ערבים בישראל מכל מימדי הסביבה נמוכה משמעותית מזו של יהודים דתיים ולא דתיים כאחד הן בשנת 2014 (תרשים 4) והן בשנת 2021 (תרשים 5). איתות חיובי נמצא בכך שהפערים בשביעות הרצון מצטמצמים מעט בשנת 2021, למעט בתחום פינוי פסולת, לגביו הפער בין ערבים לשתי הקבוצות האחרות אף גדל מעט (ראו תרשים 5).

עבור המגזר הערבי שביעות הרצון הממוצעת משטחים פתוחים היא הנמוכה ביותר באופן ברור ומשקפת חוסר שביעות רצון חזקה (הממוצע עומד על פחות מ-1.5 כאשר 1 משמעו בכלל לא מרוצה) (תרשימים 6 ו-7). שיעור האוכלוסייה הערבית שאינו שבע רצון (לא כל כך מרוצה, ובכלל לא מרוצה) מהשטחים הפתוחים באזור מגוריהם הוא גבוה ביותר ועמד על 85% בשנת 2014, וירד ל-74% בשנת 2021.

עבור המגזר הערבי שביעות הרצון הממוצעת משטחים פתוחים היא הנמוכה ביותר באופן ברור ומשקפת חוסר שביעות רצון חזקה. שיעור האוכלוסייה הערבית שאינו שבע רצון מהשטחים הפתוחים הוא גבוה ביותר ועמד על 85% בשנת 2014, וירד ל-74% בשנת 2021

שיעור חוסר שביעות הרצון ביחס לאיכות וכמות השטחים הפתוחים הוא חריג לרעה בהשוואה לכל יתר המימדים. יחד עם זאת, באופן עקבי לשנת 2014 ולשנת 2021, שלושת המגזרים מדווחים על שביעות רצון נמוכה מהניקיון, ועבור המגזר היהודי, חילוניים ודתיים כאחד, היא הנמוכה מבין כל יתר המימדים. שיעור הלא מרוצים עומד מעל 40% בקרב המגזר היהודי בשנת 2014 (תרשים 6) וירד לכיוון ה-35% בשנת 2021 (תרשים 7). הדבר בא לידי ביטוי בעליה קלה בשביעות הרצון הממוצעת בנושא ניקיון בשנת 2021. יש לציין שנתונים אלה יש לקרוא לאור ממצאי מודל הרגרסיה המוכיחים כי שני הנושאים הללו, ניקיון ושטחים פתוחים, הם בעלי ההשפעה המכרעת ביותר על הסיכוי להיות שבעי רצון ממקום המגורים, והעדר שביעות רצון לגביהם קשור להעדר שביעות רצון מאזור המגורים במידה רבה.

¹ ההבדלים בין הממוצעים במימדי הסביבה של כל קבוצה לשנת 2014 נמצאו כמובהקים ביחס לממוצעים של הקבוצה בשנת 2021 במבחני T סטטיסטיים, פרט למימד הרעש בו ההבדלים בממוצע בין השנים לא נמצאו מובהקים.

שביעות רצון בנושא רעש וזיהום אוויר (מטרדים סביבתיים) היא גבוהה יחסית לשאר הממדים, בשנתיים הנבחנות. מעניין כי בתחום זה הפער בין האוכלוסייה הערבית לאוכלוסייה היהודית (דתית ולא דתית) הוא הקטן ביותר, והממוצע נע סביב 3 - כלומר עבור כל האוכלוסיות נושאים אלה אינם גורם הפרעה משמעותי (-3 ללא כל כך מפריע) (ראו תרשימים 4 ו-5). יחד עם זאת, מתרשים 4 עולה כי כ-30% מכל המגזרים מדווחים כי זיהום האוויר וזיהום רעש מפריעים להם (מפריע או מפריע מאוד). שעור זה אינו גבוה, בפרט לא כל שכן שמדובר במפגעים שעלולה להיות להם השלכה מהותית על בריאות הציבור.

5. ניתוח הממצאים ומסקנות

ממצאי המחקר מראים כי את מידת שביעות הרצון מאזור המגורים ניתן להסביר באמצעות ארבע קבוצות המשתנים שנבחנו: משתני ביטחון אישי, קהילה, תחבורה וסביבה. כמו כן, מהנתונים עולה כי אין קשר ישיר בין מרבית משתני הרקע לבין מידת שביעות הרצון. יחד עם זאת, יש לציין כבר בראשית הדברים כי המשתנים המנבאים שנכללו במודל אינם מסבירים לבדם את כל מימדי התופעה של שביעות הרצון. אין להתפלא על כך, שכן מדובר בתופעה מורכבת ורבת פנים. כפי שסקירת הספרות מלמדת, ישנם מימדים נוספים, שלא נכללו במודל מלכתחילה, שיש בכוחם להשפיע. המחקר הנוכחי ביקש להתמקד בתחומים שהם במעגל ההשפעה הישיר של הרשות המקומית, וביקש לבחון את חשיבותם היחסית של גורמים שנמצאו כבעלי השפעה מהותית במחקרי עבר שבוצעו בעיקרם מחוץ לישראל. מלבד מנבאים שנמצאים במעגל ההשפעה הישיר של הרשות המקומית ישנם גם מנבאים אישיים (כגון איכות הדיור) ומנבאים משפחתיים (כגון איכות הקשרים והתמיכה המשפחתית), שאינם נמצאים במעגל ההשפעה שלה, ומקומם במודל אחר. מטבע הדברים המחקר הוגבל בשל ההתבססות על נתוני הלמ"ס, אשר מצד אחד סיפקו מדגם מייצג נרחב בהיקפו ומפורט מאוד במהותו, ומצד שני הגבילו את המחקר לשאלות שנכללו בסקר החברתי.

” בישראל, המתאפיינת בצפיפות אוכלוסין גבוהה ממילא, מגבלות סביבתיות והצורך בפיתוח תשתיות, לא מאפשר מימוש השאיפה של רבים להתגורר ביישוב קטן וצמוד קרקע

בקשר למשתני הרקע, ובהתאמה לממצאים ממחקרים קודמים, לגודל היישוב יש קשר שלילי עם שביעות רצון: לתושבים ביישובים קטנים (פחות מ-2000 תושבים) ישנו סיכוי גדול יותר להיות שבעי רצון. ניתן לשער כי יישובים קטנים מספקים תנאים מסוימים, ובאופן ספציפי קשר חברתי הדוק וקרבה לשטחים פתוחים, שידועים כגורמים המשפיעים לחיוב על שביעות הרצון, הן ממחקרים אחרים (Sørensen, 2021) ונמצאו כמנבאים

דיידי ורדי, מתוך אתר פיקיוויקי

חזקים גם במחקר זה. מובן, כי ברוב המקרים גודל הישוב הוא עובדה נתונה שאינה בשליטה ממשית של הרשות המקומית לבדה. מעבר לכך, בישראל, המתאפיינת בצפיפות אוכלוסין גבוהה ממילא, מגבלות סביבתיות והצורך בפיתוח תשתיות, לא מאפשר מימוש השאיפה של רבים להתגרר בישוב קטן וצמוד קרקע. אולם הדבר עשוי להוות אינדיקציה לכך, שבערים גדולות בהן המנהל המקומי אינו נגיש ואינו מחובר דיו לתושבים, פיתוח מינהלים קהילתיים מקומיים או שכונתיים עשוי לסייע מאוד בקירוב התושבים לגורמי השלטון המקומי, לחזק את תחושת הקהילתיות ולשפר את הדיאלוג עם התושבים (Abbott, 2013).

”
ליישובים בהם שעור גבוה מקרב התושבים סובל מחוסר ביטחון כלכלי נחיתות מובנית ביחס לפוטנציאל שביעות הרצון של תושביהם
“

עוד נמצא כי לרווחה כלכלית (יכולת לשלם הוצאות חיוניות) קשר לסיכוי להיות שבעי רצון, כפי שנמצא גם במחקר אחר שבוצע בישראל (Doron & Yuval, 2014). לדבר משמעות ביחס ליישובים בהם שעור גבוה מקרב התושבים סובל מחוסר בטחון כלכלי ונחיתות מובנית ביחס לפוטנציאל שביעות הרצון של תושביהם. מאחר ואיתנות משקי הבית משפיעה על האיתנות הכלכלית של הרשות המקומית, בשל התבססות רבה של תקציבי המועצות על תשלומי ארנונה של תושביהן (כ- 50% ממוצע תקציבי כלל הרשויות לשנת 2018 היה בארנונה. ראו נתונים אודות שעור הארנונה בתקציבי רשויות מקומיות לפי אשכולות לשנים 2008, 2012, 2015, 2018 משרד מבקר המדינה, 2021 בעמ' 192 ו-196). למיצוי הכנסות הרשות המקומית וגביית מהתושבים החייבים בתשלום יש לפיכך חשיבות גבוהה בכושר אספקת השירותים המקומיים (משרד הפנים, 2017; ראו נתונים על תקציבים המושקעים לנפגש בשירותים מקומיים כגון ניקיון וגינון לפי אשכול משרד מבקר המדינה, 2021 בעמ' 213). הרי שעל מנת לפרוץ את מעגל ההיזון החוזר השלילי, דרושה התערבות במספר מישורים כולל התערבות מדינתית לקביעת סל שירותים נורמטיבי (מסקנה זו מופיעה בדוח של משרד הפנים שנכתב על ידי רומנו ולהבי, 2016 אודות כלכלת השלטון המקומי, ראו עמ' 30). בהנחה ששעורים נמוכים של גביית ארנונה, מובילים מצידם לשירותים ירודים (ראו משרד מבקר המדינה, לנתונים על רמת ההוצאה לשירותים

כמה טוב שבאת הביתה?

שביעות רצון ממקום המגורים וחשיבותם של היבטים סביבתיים
 ד"ר אור קרסין וד"ר שולה גולדן

חוף גורדון, תל אביב-יפו. צולם ע"י ע"ד נמרוד גבע

מקומיים אשכול סוציאקונומי), אשר מובילים לחוסר שביעות רצון (וחוזר חלילה), נדרשת מדיניות לאומית שתתמוך באופן אקטיבי ועמוק יותר בשירותים ובהיבטים מקומיים שיש להם השפעה מהותית על שביעות הרצון של התושבים. מתוך המחקר ניתן להסיק שרשות, שתשפר את רמת הניקיון במידה ניכרת (בין באמצעות הפניית משאבים עצמית או קבלת תמיכה מדינתית) תחזק את שביעות הרצון של תושביה. אפשר לשער שעם שיפור בשביעות הרצון של התושבים, אותה רשות תוכל להעלות את שיעור גביית הארנונה ולחזק שירותים נוספים, ובכך לנטרל את "הנבואה שמגשימה את עצמה" - או במילים אחרות חוסר שביעות רצון המוביל למיעוט

משאבים המוביל לשירותים ירודים ומעצים את חוסר שביעות הרצון. ברם, השערה זו מחייבת בחינה ומחקר מעמיק שטרם בוצע.

ממצא מרכזי במחקר זה מראה שהיבטים שונים של איכות הסביבה משפיעים באופן מהותי על הסיכוי להיות שבעי רצון ממקום המגורים. נמצא קשר חיובי בין כל משתני איכות הסביבה במחקר לבין רמת שביעות הרצון. ממצא זה תואם את הספרות. מחקרים רבים שבדקו מגוון משתנים של שביעות רצון ואיכות חיים בעיר, מצאו כי איכות הסביבה הוא מנבא משמעותי (Castelli et al., 2023; Doron & Yuval, 2014; Insch, 2010; López-Ruiz et al., 2021; Zenker, Petersen, & Aholt, 2013). שני משתנים בתוך הקטגוריה הסביבתית - ניקיון במרחב הציבורי ושטחים פתוחים - היו משמעותיים יותר לעומת הנושאים של איסוף אשפה, איכות אוויר ורעש. כפי שניתן לראות במחקרים שבוצעו מחוץ לישראל, משתנים הקשורים לנראות הפיזית ושטחי ציבור נמצאו כחשובים ביותר (Zhang, Hiu-Kwan Yung & Hon-Wan Chan, 2021; Douglas et al., 2018).

הספרות מסבירה את המשמעות של שטחים פתוחים וירוקים כהעדפה שהיא משותפת לאוכלוסיות במדינות שונות. כפי שמתואר במחקר של Douglas ואחרים (2018), ההשפעה של ההקשר הפיזי של הנוף העירוני גוברת על תפיסות כלפי תשתיות שהרשות מספקת (כגון פינוי אשפה או שבילי אופניים או מדרכות). לכן ניתן להסביר את החשיבות של הקשר פיזי על ידי זיקה טבעית לנוף ירוק ופתוח. בממצאי שביעות הרצון לפי מגזר, עולה כי שביעות הרצון משטחים פתוחים במקום המגורים בקרב האוכלוסייה הערבית, היא נמוכה במיוחד. הממצאים משקפים את המחסור בשטחים פתוחים בישובים ערביים ביחס למוצא הלאומי. לפי סקר בריאות וסביבה של אגודת הגליל משנת 2015 (אלשיך ואח', 2015), רק ב 42.7% מהישובים במגזר הערבי קיימים פארקים ציבוריים. מכאן שנכון שגופים מדינתיים ורשויות במגזר הערבי ידרשו להיבט זה. נכון שרשויות התכנון

המדינתיות והמקומיות יתנו על כך את הדעת בעת קידום תוכניות מתאר ויקצו יותר שטחים פתוחים בישובים ערבים. כמו כן, נכון שרשויות מקומיות בחברה הערבית יקדמו את הטיפול והתחזוקה של שטחים ציבוריים וירוקים ויספקו לתושביהם גישה לשטחים פתוחים איכותיים, שירות שתושבים ערביים חפצים בו והוא בעל משקל רב בעיצוב שביעות רצונם מהמקום.

”
מכל המנבאים הניקיון של המרחב הציבורי הוא בעל
ההשפעה המובהקת והחזקה ביותר על שביעות הרצון,
השפעה שרק גדלה עם השנים
“

ביחס לניקיון, קיימת שביעות רצון נמוכה יחסית בקרב כל המגזרים, אולם גם בהיבט זה מסתמנת שביעות רצון נמוכה יותר בקרב האוכלוסייה הערבית ביחס לאוכלוסייה היהודית. אף שלפסולת המפוזרת במרחב הציבורי, אין לרוב השפעה מיידית על בריאות הציבור (בפרט כאשר מדובר בפסולת שהיא פסולת ביתית יבשה ולא רטובה), הרי שלכלוך ברשות הרבים ניכר לעין ובולט גם למי שאינם עוקבים אחר מצב זיהום האויר או הרעש, למשל. כפי שעולה מן המחקר, מכל המנבאים, הניקיון של המרחב הציבורי הוא בעל ההשפעה המובהקת והחזקה ביותר על שביעות הרצון, השפעה שרק גדלה עם השנים. ניתן להסביר את שביעות הרצון הנמוכה במיוחד בקרב האוכלוסייה הערבית באמצעות הפערים הקיימים בתדירות איסוף הפסולת, וגם בקיום של מזבלות לא מסודרות ואתרי שריפת פסולת בקרבת אזורי מגורים ביישובים הערביים, עם שיעור גבוה יותר של המטרדים ביישובים בדרום (אלשיך ואח', 2015).

”
ישנו קשר בין הזנחה בכלל, כגון לכלוך של הסביבה,
לבין עבריינות במרחב הציבורי, וכתוצאה מכך נפגעת
תחושת הביטחון של הפרט
“

השקעה של רשות מקומית בניהול הסביבה, במיוחד במקומות עם נראות ציבורית, תשפיע לטובה על ההתנהגות הסביבתית של התושבים, אך גם על הסדר במרחב הציבורי בכלל (Mostovoy et al., 2021). ידוע מן המחקר כי ישנו קשר בין הזנחה בכלל, כגון לכלוך של הסביבה, לבין עבריינות במרחב הציבורי, וכתוצאה מכך נפגעת תחושת הביטחון של הפרט. בשנות ה-80 של המאה העשרים התבססה תיאוריה קרימינולוגית נודעת של "החלונות השבורים" שהטענה ביסודה הייתה כי מרחבים מוזנחים ומלוכלכים מעודדים את הפרת החוק ופורענות חברתית ויוצרים אפקט ספירלי שלילי (Wilson and Kelling, 1982; Kelling and Coles, 1996). בשנת 2008, קיזר לינדברג וסטג, פירסמו בכתב העת החשוב Science, מחקר שהתבסס על שישה ניסויי שדה שונים, שאיששו סופית את התיאוריה, ומצאו כי "כאשר אנשים מבחינים שאחרים הפרו נורמה חברתית או חוק

כמה טוב שבאת הביתה?

שביעות רצון ממוקם המגורים וחיבתם של היבטים סביבתיים
ד"ר אור קרסין וד"ר שולה גולדן

לגיטימי (כגון לכלוך המרחב הציבורי), הם יטו יותר להפר גם הם נורמות וכללים, באופן הגורם לחוסר סדר ציבורי להתפשט" (Keizer, Lindenberg, and Steg, 2008).

באופן ספציפי, לאורך השנים מחקרים רבים, כולל מחקרים ניסיוניים, הראו כי קיים קשר בין הזנחה ולכלוך של המרחב הציבורי לבין התנהגות מלכלכת שתורמת להתעצמות הלכלוך במרחב הציבורי (Krauss, Freedman, Whitcup, 1978; Reiter and Samuel, 1980; Amin, 2008; Schultz 2013; Tehan et al., 2017). במילים אחרות, במקום נקי, תהיה נטיה רבה יותר לתושבים לשמור על הניקיון, בעוד שבמקום שהוא כבר מלוכלך, אנשים לא ירתעו מלהמשיך ללכלך.

ישראל פרקר, מתוך אתר פיקיוויקי

כך, חוסר שביעות הרצון ממצב הניקיון, יש בה פוטנציאל להנציח ולהעצים במעגל היזון שלילי את הלכלוך. לשם גדיעת ההיזון השלילי דרושה מדיניות אקטיבית שתתערב בנעשה, הן על ידי הרשות המקומית והן על ידי גורמים מדינתיים. לשם כך, יש להפנות משאבים ואמצעים רבים לניקיון המרחב הציבורי. שינוי במצב הניקיון של המרחב עשוי להביא לכך שעם הזמן ניתן יהיה להפחית את המשאבים המופנים לניקיון מאחר והתושבים (שבעי הרצון) יצטרפו למאמצי השמירה וימנעו מללכלך (Chaudhary et al, 2021). היבטים אלה לא נבחנו במחקר זה, אולם כאמור, ידועים מהספרות.

”
במקום נקי, תהיה נטיה רבה יותר לתושבים לשמור
על הניקיון, בעוד שבמקום שהוא כבר מלוכלך, אנשים
לא ירתעו מלהמשיך ללכלך. כך, חוסר שביעות הרצון
ממצב הניקיון, יש בה פוטנציאל להנציח ולהעצים
במעגל היזון שלילי את הלכלוך
“

נמצא כי רמת זיהום אוויר ומטרדי רעש משפיעים באופן קטן יחסית על רמת שביעות הרצון. ייתכן שיש בכך סימן חיובי לעובדה שרמת זיהום האוויר בישראל ומטרדי הרעש אינם כה חמורים כבעבר. מבחינת שינוי לאורך זמן, אין הבדל משמעותי בין המשתנים פינוי אשפה, רעש ואיכות אוויר בשנתונים שנבדקו במחקר. עם זאת, עולה שהמשתנים ניקיון ושטחים פתוחים תפסו משקל יותר משמעותי בעיצוב שביעות הרצון ב-2021 לעומת 2014. לכן נראה שההשפעה הכוללת של ההקשר הסביבתי והפיזי על שביעות רצון רק עולה.

כמה טוב שבאת הביתה?

שביעות רצון ממקום המגורים וחשיבותם של היבטים סביבתיים
ד"ר אור קרסין וד"ר שולה גולדן

נוכל לשער שיש פחות השפעה לנושאים סביבתיים שהם "נצפים" פחות, כגון איכות אוויר ורעש, מכיוון שלתושבים יש פחות מידע ומודעות לנושאים אלה, אלא אם כן הם גרים במקום שסובל מזיהום אוויר או רעש חריגים. נושא זה עולה לדיון ציבורי מעת לעת כאשר ישנו זיהום אוויר חריף המלווה בריחות או כאשר מתפרסמים נתונים על הקשר בין מצב זיהום האוויר לתחלואה שונה וסרטן בפרט (Novack et al, 2022). כמו כן הנושא של איכות אוויר הוא פחות בטיפול של הרשות המקומית. מבחינת מדיניות איכות אוויר, מסיבות שונות חסרה התייחסות

מספקת לנושאים מקומיים עירוניים כולל זיהום אוויר מתחבורה, שריפת פסולת מקומית, קמינים ביתיים ואיכות אוויר פנים (Negev, 2020). כמו כן, ניטור ופרסום של רמות זיהום האוויר מתבצע על ידי המשרד להגנת הסביבה וגם לעיתים מפורסם בערוצי התקשורת, אך הנושא בדרך כלל אינו מתוקשר דיו על ידי הרשויות המקומית.

תחושת הבטחון האישי גם היא מנבא משמעותי לשביעות הרצון ובין המשתנים החשובים ביותר שנבדקו. בנתוני 2014 המשמעות של הבטחון האישי ואיכות הסביבה הייתה דומה, אולם ב-2021 ההשפעה הממוצעת של שני משתני הבטיחות ירדה במידה קלה, וההשפעה של הנושא הסביבתי עלתה. עדיין, תחושת בטחון אישי נשארה נושא מרכזי עבור שביעות הרצון הכללית, דבר שאינו מפתיע וגם משקף מחקרים אחרים שסקרנו (Lopez-Ruiz et al., 2021; Castelli et al., 2023). יש להניח, שהתערעורת

מימדים אובייקטיביים של הביטחון האישי, בשל מצב המלחמה, התרבות מקרי אלימות מקומיים ושימוש בנשק עלולים לגרום לעליה חוזרת בחשיבות מימד זה, ואולי אף לכך שיגבר על משקלם של המימדים הסביבתיים. זאת יש צורך לבחון במחקר משלים.

לעומת מחקרים במדינות אחרות, שבהם רב
גוניות בקהילה והכלה היו משמעותיים לשביעות
רצון, בישראל, העדר הקשר מעיד על עניין פחות
ביישובים הטרוגניים

לצד ניקיון, שטחים פתוחים ובטחון אישי, גורם נוסף שהוא משמעותי בעיצוב שביעות הרצון לפי המודל הוא יחסי שכנים. עולה מהמחקר כי ככל ששביעות הרצון מיחסי השכנים עולה, יעלה הסיכוי להיות שבע רצון ממקום המגורים. כפי שהוזכר לעיל, ייתכן שהמשמעות של קשר חברתי מקבל ביטוי גם בשביעות הרצון מגודל היישוב והקשר החיובי שנמצא בין ישובים קטנים לסיכוי להיות שבע רצון. למרות שהנושא לא נמצא בשליטה הישירה של רשות מקומית (לעומת תשתיות לדוגמה), זו מסקנה חשובה עבור המדיניות החברתית. יחד עם זאת, הערך של גיוון קהילתי (הסכמה עם האמירה שאנשים מרקעים שונים מסתדרים היטב) לא השפיע רבות על רמת שביעות הרצון. לעומת מחקרים במדינות אחרות, שבהם רב גוניות בקהילה והכלה היו משמעותיים לשביעות רצון (Zenker, Petersen & Aholt, 2013). בישראל, העדר הקשר מעיד על עניין פחות ביישובים הטרוגניים כמימד לאיכות חיים. אדרבא, ניכר כי בשנים האחרונות ישנה בישראל מגמה שעשויה להתפרש כמדאגיה, של התכנסות בתוך יישובים הומוגניים, וניסיון פעיל של יישובים לשמר את הקהילתיות תוך הערמת קשיים על מי שהוגדרו "אחרים", כאשר לרוב הכוונה היא למנוע כניסה של מזרחים (מרקוביץ-ביטון & שטרן, 2022) או ערבים ליישובים יהודיים (ג'ובראן, 2023; שפיר, 2018; צפדיה & יעקובי 2010). הדבר בא לידי ביטוי בריבוי ועדות הקבלה הישוביות, ובמתן גושפנקא חוקית לוועדות קבלה², בטענה לחירות קהילתית וחופש הבחירה באופי מקום המגורים³, תופעה שאף בג"צ התקשה להתמודד עמה⁴. העדר המשקל שהציבור מייחס לגיוון הקהילתי כגורם המשפיע על שביעות הרצון, משקף תופעה זו ומזין אותה, אך וודאי גם מושפע ממנה. ככל שנתרגל לחיות ביישובים הומוגניים, נתקשה לקבל את האחר וגיוון עלול להשפיע לרעה על שביעות הרצון שלנו ממקום המגורים. במציאות כזו קשה לראות רשויות מקומיות מקדמות באופן אקטיבי מדיניות שתלחם בתופעה זו, כאשר תושביהן אינם מעוניינים בגיוון קהילתי. יחד עם זאת, אם ברצוננו כחברה להגביר את הזיקה בין ציבורים שונים ולמנוע קיטוב חברתי מסוכן, הרי שעל המדינה מוטל לעודד קהילות מגוונות ולא לקדם קהילות מתבודדות, כפי שהדבר נעשה כיום בחסות החוק.

בתחום התחבורה נבדקו שלושה משתנים בקשר לשביעות רצון: איכות תשתית התחבורה ברמה המקומית, איכות תחבורה ציבורית וזמן הגעה לעבודה. כאן נמצאת הוכחה נוספת לחשיבות של ההקשר הפיזי המקומי

² התיקון לפקודת האגודות השיתופיות חוק לתיקון פקודת האגודות השיתופיות (מס' 8), התשע"א-2011 הקרוי בקיצור חוק ועדות קבלה, התקבל לראשונה בשנת 2011. בשנת 2023 הורחבה תחולה של החוק ראו חוק לתיקון פקודת האגודות השיתופיות (מס' 12), התשפ"ג-2023. בעוד שלפני התיקון הוא חל רק על יישובים של עד 400 משפחות בנגב ובגליל, כעת הוא חל על יישובים של עד 700 משפחות, וגם באזורים נוספים ובהתנחלויות ביהודה ושומרון.

³ יושב ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט, חבר הכנסת דוד רותם, שהיה מיוזמי התיקון, נימק את הצורך בתיקון: הזכות שלי כאזרח... היא לעבור לגור במקום שאני רוצה עם אנשים שדומים לי [...] הזכות שלי לבחור את מקום המגורים נכונה לי וחבריי שרוצים לגור במסגרת סגורה. אני לא מוכן לקבל שאפשר לכפות עלי מי יהיו השכנים שלי, כי זו כפיה שלא מסתדרת עם הנהלים והחיים שלי, פרטוקול ישיבה מספר 207 של ועדת החוקה, חוק ומשפט, 8 ביוני 2010.

⁴ בג"ץ 2311/11 אורי סבח נ' הכנסת [פורסם בנבו] (17.09.2014), בעתירה נגד התיקון הראשון לחוק האגודות השיתופיות המוזכר בהערת שולים 2 לעיל, דחה בית המשפט את העתירה מסיבות פרוצדורליות בשל העדר בשלות של העתירה, אף שניתנה דעת מיעוט בראשות השופט סאלים ג'ובראן שקבע כי התיקון אינו חוקתי בשל היותו נגועה באפליה.

כמה טוב שבאת הביתה?

שביעות רצון ממקום המגורים וחשיבותם של היבטים סביבתיים
ד"ר אור קרסין וד"ר שולה גולדן

עבור שביעות רצון. נמצא כי שביעות רצון מתשתיות התחבורה המקומיות (כגון מדרכות, רמזורים וכו') הייתה משמעותית יותר מאשר שביעות הרצון מהתחבורה הציבורית וזמן הגעה לעבודה באזור המגורים. ממצאים אלו מסקרנים מכיוון שבתחום התחבורה בישראל כיום, גם מצב התחבורה הציבורית וגם זמני נסיעה ארוכים נחשבים לבעיות מוכרות וקשות (Cohen, 2019). לכן, היה צפוי שיהיו לממדים אלה השפעה על ההחלטה על מקום המגורים ושביעות הרצון ממנו. עם זאת, ניתן ללמוד ממחקרים במדינות אחרות (Antipova, 2018; Fan et al., 2018) כי תושבים מתעדפים שירותים מקומיים, כגון בתי ספר טובים, על פני קיצור זמני נסיעה. כמו כן, גורמים אחרים ומערכתיים כגון סובסידיות לעובדי ציבור תורמים לתלות ברכב הפרטי בישראל (Tal, 2017), ומכאן ניתן להסביר את החשיבות

היחסית נמוכה של נושא התחבורה הציבורית בקביעת שביעות הרצון ממקום המגורים. ייתכן שהקשר החלש שנמדד בין תחבורה לשביעות רצון ממקום המגורים בישראל נובע מכך שהבעיה נתפסת כבעיה לאומית, כלל מערכתית, שאין לה פתרון מקומי. כמו כן, ייתכן שהציפיות לתחבורה ציבורית וזמני נסיעה קצרים הן נמוכות מאוד, ולכן הן מעצבות פחות את שביעות רצון באופן כללי.

” ייתכן שהציפיות לתחבורה ציבורית וזמני נסיעה קצרים הן נמוכות מאוד, ולכן הן מעצבות פחות את שביעות הרצון באופן כללי “

ברם, המסקנה שאין בעשור האחרון קשר חזק בין שביעות רצון מתחבורה ציבורית לבין שביעות רצון כללית אינה מבשרת בהכרח את העתיד, ואינה מספקת סיבה ראויה לא לקדם מערכת תחבורה ציבורית יעילה יותר. שביעות רצון מתחבורה ציבורית נובעת בעיקר מתפיסות אודות רמת הנגישות והיעילות של המערכת (Ingvardson & Nielsen, 2019). סביר להניח שככל שמערכת הסעת ההמונים בישראל תשתפר, כך תגביר את איכות ואמינות השירות, את הקישוריות והתדירות, אזי גם יגבר השימוש בה. או אז, היא תהפוך להיות מרכיב דומיננטי יותר בעיצוב שביעות הרצון ממקום המגורים ובעליית מחירי נדל"ן. אותות ראשונים ניתן לראות

בעליית מחירי הנדל"ן באזורים הסמוכים לתוואי הרכבת הקלה בירושלים וכן בנתונים אודות עליית מחירי נדל"ן באיזורים בהם הושלמה הקמתה והחלה לפעול הרכבת הקלה בגוש דן (נחום הלוי, 2023; ציאון ה', 2021), אף שדרוש מחקר מקיף יותר שיאמת את הנתונים הללו.

לסיכום, ממצאי המחקר עשויים להיות בעלי תועלת רבה למקבלי החלטות וקובעי מדיניות בתחומי המשילות, התכנון המרחבי ופיתוח התשתיות. כפי שתואר בפרקים הקודמים, המשמעות של מדידת שביעות רצון של תושבים בשיטה שהודגמה במחקר היא לא להעריך את הביצועים של רשות בתחומים שונים, אלא להבין את החשיבות שהתושבים מייחסים לנושאים שונים, על מנת לייצר סדר עדיפות מקומי מבוסס נתונים שיתווה את השקעת המשאבים, ויאפשר פיתוח התערבויות על ידי הרשות המקומית ועל ידי המדינה.

” קיימים תחומים שאין להם הרבה השפעה על רמת שביעות הרצון אך מובן מאליו שכדאי להשקיע בהם על מנת להבטיח התפתחות של המרחב העירוני

ניתן להסיק מהמחקר כי הנושאים החשובים ביותר בעיצוב שביעות הרצון של תושבים בישראל הם נושאים הקשורים לבטיחות ולנראות של ההקשר הפיזי המקומי – תחושת בטחון אישי, ניקיון, שטחים פתוחים, רחובות ומדרכות – וגם המרקם חברתי המתבטא ביחסי שכנים. לפי גישה מחקרית זו, המשלבת שביעות רצון וחיבת בית מיוחסת (Insch, 2010), עבור העיריות היה מומלץ להשקיע משאבים בתחומים שנמצאו כחשובים לקביעת שביעות רצון מחד, אך ששביעות הרצון מהם היא נמוכה מאידך (כמו ניקיון ושטחים פתוחים) (ראו תרשים 3). עם זאת, כפי שתואר בקשר לתחבורה ציבורית, ייתכן שקיימים תחומים שאין להם הרבה השפעה על רמת שביעות הרצון אך מובן מאליו שכדאי להשקיע בהם על מנת להבטיח התפתחות של המרחב העירוני. לרשות יש חובה ואחריות ללמוד ולהתייחס לתפיסות ורצונות של הציבור, לצד פיתוח מדיניות מקיימת ואחראית. מחקר זה תורם לספרות על שביעות רצון של תושבים ממקום המגורים על בסיס נתונים מישראל, ותורם לכלים העומדים לרשות מקבלי החלטות ונבחרי ציבור ברמה המקומית, לקביעת סדרי יום מקומי. בד בבד, מחקר זה כולל תובנות חשובות עבור מקבלי החלטות במישור המדינתי שיוכלו לתרום לפיתוח סדר יום מקומי ראוי.

6. המלצות

המלצה # 1: הרחבת ההשקעה בניקיון המרחב הציבורי

שימת דגש רב יותר על ניקיון המרחב הציבורי, בעיקר בישובים בהם יש רוב ערבי, כדי להגביר את שביעות הרצון ממקום המגורים, לחזק את תחושת השייכות ולמנוע היזון חוזר שלילי הגורר השלכת פסולת מתמשכת במקומות הסובלים מלכלוך. כדאי לבחון את הקשר בין שיפור במדדי הניקיון לבין ירידה מתמשכת בהשלכת פסולת ועליה בתחושת הביטחון.

המלצה # 2: הגדלת ההקצאה של שטחים פתוחים ציבוריים וטיפוחם בדגש על יישובים בהם רוב ערבי

הקצאת שטחים ציבוריים פתוחים איכותיים במרחב העירוני נעשית בהליכי תכנון שעשויים להמשך שנים רבות. כדי להגביר את שביעות הרצון של תושבים בכלל וברשויות ערביות בפרט, נכון למצות ולפתח את פוטנציאל הקרקעות שהוקצו לשטחים פתוחים ולדאוג לתחזוקה נאותה. מפאת החשיבות הנחזית של הנושא לאוכלוסייה, על מנת להוזיל את עלויות התחזוקה של השטחים הללו, יכולות רשויות בעלות תקציבים מוגבלים לשלב קבוצות

דר' אבישי טייכר, מתוך אתר פיקיוויקי

מתוך הקהילה ובתי ספר בשמירה וטיפוח השטחים הפתוחים, הפארקים והגינות. בחברה הערבית מומלץ לעודד הקמה של גינות קהילתיות שכונתיות, שבהן התושבים לוקחים אחריות על שמירה ותחזוקה של השטחים הפתוחים. עידוד ושילוב הקהילה עשוי להקטין את עלויות התחזוקה ויחד עם פעילות חינוך והסברה אפקטיביים יכול גם להוזיל באופן משמעותי את עלויות הניקיון, זאת בשל מניעת השלכת פסולת מלכתחילה (ראו לעיל).

המלצה # 3: שיפור שביעות הרצון ביחס לשטחים פתוחים והניקיון

הראנו ששני הפרמטרים של שטחים פתוחים והניקיון הם בעלי משקל רב בקביעת שביעות הרצון של התושבים. ואולם, שביעות הרצון שנמדדה בפועל בשנים 2014 ו-2021, בשני היבטים אלה הייתה נמוכה. בשנת 2014, 59% מהאוכלוסייה הערבית הביעה חוסר שביעות רצון מהניקיון, שירד מעט בשנת 2021 ועמד על 52%. בקרב האוכלוסייה היהודית, ממוצע חוסר שביעות הרצון עמד על למעלה מ-41% לשנת 2014, שירד ל-36% בשנת 2021. מגמה זו מבורכת, אולם יש לשאוף לצמצם את חוסר שביעות הרצון בהיבט זה, ולהקטין את הפער בין האוכלוסייה הערבית ליהודית. חוסר שביעות הרצון ביחס לשטחים

פתוחים מודגשת בקרב האוכלוסייה הערבית, כאשר בשנת 2014, 85% הביעו חוסר שביעות רצון שירד בשנת 2021 ל 76%. שיעור גבוה כל כך של חוסר שביעות רצון הוא יוצא דופן ואף מדאיג, ועל כן מחייב הצבת יעד כמותי ברור על ידי מקבלי ההחלטות לפעול להעלאת שביעות הרצון בקרב האוכלוסייה.

המלצה # 4: בחינת הקשר בין שיפור מערך התחבורה הציבורית לבין שביעות הרצון ממקום המגורים

מצילומי יהודית גרעין-כל, מתוך אתר פיקיוויקי

ממצאי המחקר ביחס לחשיבות הזניחה יחסית של מימדי תחבורה על שביעות הרצון ממקום המגורים, מלמדת יותר מכל על הציפיות הנמוכות והיעדר האמון של תושבים רבים בתשתיות התחבורה בערי ישראל. ואולם, תהיה זו טעות להסיק כי לממדים אלה אין השפעה פוטנציאלית עתידית על שביעות הרצון. מומלץ לרשויות מקומיות באזורים בהם ישנה התפתחות מואצת של מערכות להסעת המונים לבחון את שביעות הרצון הכללית, ובכללה את שביעות הרצון מתחבורה, לפני ואחרי הפעלת התשתית החדשה, זאת על מנת להסיק מכך מסקנות מחייבות.

המלצה # 5: קידום הקמה של מנהלים קהילתיים או ועדי שכונות בערים גדולות כדי לקרב את הרשות לתושב

היות וליחסי שכונות טובים יש קשר חזק לשביעות רצון ממקום המגורים, מי שמתגוררים ביישובים קטנים להיות יותר שבעי רצון מאזור המגורים, בהשוואה לערים גדולות ובינוניות, מומלץ לרשויות המקומיות לבחון הקמה של מנהלים מקומיים וקהילתיים או ועדי שכונות. זאת, בכדי לחזק את השיח עם הקהילה המקומית ואת המרקם החברתי של החיים העירוניים, הדבר נכון במיוחד ביישובים גדולים ובינוניים, לגביהם הראנו במחקר זה כי הסיכוי להיות שבע רצון נמוך יותר מביישובים קטנים.

המלצה # 6: ביצוע סקרי שביעות רצון ומשובים על ידי הרשות המקומית באופן שוטף

מחקר זה מספק תמונה כללית אודות תושבי כלל הרשויות בישראל מכל המגזרים. על מנת להסיק מסקנות ממוקדות ליישוב ספציפי, נתוני הלמ"ס מאפשרים בנוסף על הניתוח הכללי שבוצע במחקר זה לבצע גם ניתוח של מדגם מייצג עבור תשע הערים הגדולות (שאוכלוסייתן מונה מעל 200 אלף תושבים). מומלץ ליתר הרשויות לערוך סקרים שישלימו מדגם מייצג של הישוב. ניתוח סקרים ממוקדים מקומיים, בהתאם למודל שיושם במחקר זה יאפשר לתת תשובות מדויקות ביחס לפרופיל שביעות הרצון של תושבי הישוב, ולהנחות באופן מדויק הקצאת משאבים.

נספח א'

משתנה	שם משתנה מקוצר	שאלה	סקאלה מקורית	סקאלה חדשה
משתני רקע				
גודל היישוב בו מתגורר המשיבה.	ישוב		14 קטגוריות 1-9 הערים הגדולות בישראל והיתר לפי גודל היישוב	קטן (עד 2000)/בינוני גדול
קבוצת מגדר	מגדר		זכר/נקבה	זכר/נקבה
קבוצת גיל	גיל		11 קטגוריות 1 - 20-24 עד 11-75+	צעיר (עד 40) בוגר (40 ומעלה)
השתייכות ללאום	לאום	משתנה מחושב	יהודים ואחרים/ערבים	יהודים ואחרים/ערבים
מידת דתיות	דתיות	משתנה מחושב על בסיס שאלות הנוגעות למידת הדתיות ליהודים וללא יהודים	הסקאלה אצל היהודים: 1- דתי (חרדי ודתי)/לא דתי (חילוני ומסורתי)	1- דתי (חרדי ודתי)/לא דתי (חילוני ומסורתי)
יכולת כיסוי הוצאות חודשיות שוטפות	כיסוי הוצאות	האם >אתה מצליח/את מצליחה> לכסות את כל ההוצאות החודשיות שלך למזון, לחשמל, לטלפון וכדומה?	1-מצליחים ללא קושי- עד 4 - כלל לא מצליחים	1-בנקלות 0-בקושי
משתנים מנבאים				
שביעות רצון ממשך הזמן שלוקח להגיע לעבודה	תחבורה לעבודה	האם מפריע לך משך הזמן שלוקח לך להגיע לעבודה?	1-מפריע מאוד- עד 4 כלל לא מפריע 5 - לוקח פחות מרבע שעה	1-מרוצה 0-לא מרוצה
שביעות רצון מתחבורה ציבורית באזור המגורים	תחבורה ציבורית	האם >אתה מרוצה/את מרוצה< מהתחבורה הציבורית באזור מגוריך?	1-מרוצה מאוד- עד 4 - כלל לא מרוצה 5+ - לא משתמש בתחבורה ציבורית	1-מרוצה 0-לא מרוצה
שביעות רצון מתשתיות הכבישים, מדרכות, תאורה ושילוט	תחבורה תשתיות	כגון רוחב הכבישים והמדרכות, תאורה מספקת, שילוט וכדומה. האם > אתה מרוצה/את מרוצה< ממצב הכבישים והמדרכות באזור שבו > אתה גר/ את גרה?	1-מרוצה מאוד- עד 4 - כלל לא מרוצה	1-מרוצה 0-לא מרוצה
יכולת של אנשים באזור המגורים להשפיע על שיפור איכות החיים	השפעה קהילתית	האם לדעתך באזור המגורים שלך אנשים יכולים להשפיע על שיפור איכות החיים?	1- כן 2- לא	0-כן 1-לא
אנשים באזור המגורים בעלי רקע שונה מסתדרים היטב עם זה	גיוון קהילתי	האם לדעתך באזור המגורים שלך אנשים בעלי רקע שונה מסתדרים היטב זה עם זה?	1- כן 2- לא	0-כן 1-לא
שביעות רצון מיחס עם השכנים	יחסי שכנים	האם >אתה/ את< מרוצה מהיחסים עם שכניך?	1-מרוצה מאוד- עד 4 כלל לא מרוצה 5+ אין שכנים	1-מרוצה 0-לא מרוצה
סבירות להחזרת ארנק שהלך לאיבוד על ידי תושבי האזור	ביטחון ארנק	אם >תאבד/תאבדי< את הארנק שלך ובו פרטים מזהים, והוא יימצא על ידי תושב האזור, האם >אתה חושב שהוא יחזיר לך בלי שיחסר בו דבר	1-כן 2-לא	1-מרוצה 0-לא מרוצה

כמה טוב שבאת הביתה?

שביעות רצון ממקום המגורים וחשיבותם של היבטים סביבתיים
 ד"ר אור קרסין וד"ר שולה גולדן

משתנה	שם משתנה מקוצר	שאלה	סקאלה מקורית	סקאלה חדשה
תחושת ביטחון בשעות החשיכה באיזור המגורים	ביטחון בחשכה	האם >אתה מרגיש בטוח / את מרגישה בטוחה < ללכת לבדך בשעות החשיכה באזור שבו >אתה / את גרה?<	1- בטוח מאוד - עד 4 - כלל לא בטוח +5 - לא יוצא מהבית	1- מרוצה 0-לא מרוצה
שביעות רצון מהשטחים הפתוחים הירוקים באזור המגורים	שטחים פתוחים	האם >אתה / את< מרוצה מכמות השטחים הירוקים, הגנים הציבוריים או הפארקים, באזור שבו >אתה / את גרה?<	1- מרוצה מאוד - עד 4 - כלל לא מרוצה	1- מרוצה 0-לא מרוצה
שביעות רצון מהניקיון באזור המגורים	ניקיון	האם >אתה / את< מרוצה מהניקיון באזור שבו >אתה / את גרה?<	1- מרוצה מאוד - עד 4 - כלל לא מרוצה	1- מרוצה 0-לא מרוצה
שביעות רצון משרותי איסוף האשפה באזור המגורים	איסוף אשפה	האם אתה מרוצה משירותי איסוף האשפה באזור מגוריך?	1- מרוצה מאוד - עד 4 - כלל לא מרוצה	1- מרוצה 0-לא מרוצה
שביעות רצון ממצב האוויר והעדר ריחות באזור המגורים	זיהום אויר	האם מפריע לך זיהום האוויר באזור שבו אתה / את גרה: עשן ממכוניות או מאזור תעשייה, ריחות של בויב או פסולת?	1- מפריע מאוד - עד 4 כלל לא מפריע	1-לא מפריע 0-מפריע
שביעות רצון מרמות הרעש באזור המגורים	רעש	האם מפריע לך בדירה רעש שבא מבחוץ?	1- מפריע מאוד - עד 4 כלל לא מפריע	1-לא מפריע 0-מפריע
משתנה תלוי				
שביעות רצון מאזור המגורים	שביעות רצון	באופן כללי, האם >אתה / את< מרוצה מהאזור שבו >אתה / את גרה?<	1- מרוצה מאוד - עד 4 - כלל לא מרוצה	1- מרוצה 0-לא מרוצה

7. מקורות

- Abbott, J. (2013). *Sharing the city: Community participation in urban management*. Routledge.
- Adriaanse, C. C. M. (2007). Measuring residential satisfaction: A residential environmental satisfaction scale (RESS). *Journal of Housing and the Built Environment*, 22(3), 287-304.
- Al-Qawasmi, J., Saeed, M., Asfour, O. S., & Aldosary, A. S. (2021). Assessing urban quality of life: Developing the criteria for Saudi cities. *Frontiers in Built Environment*, 7.
- Amin, A. (2008). Collective culture and urban public space. *City*, 12(1), 5-24.
- Antipova, A. (2018). *Urban environment, travel behaviour, health, and resident satisfaction*. Springer.
- Beeri, I., Uster, A., & Vigoda-Gadot, E. (2019). Does performance management relate to good governance? A study of its relationship with citizens' satisfaction with and trust in Israeli local government. *Public Performance & Management Review*, 42(2), 241-279.
- Cao, X. J., & Wang, D. (2016). Environmental correlates of residential satisfaction: An exploration of mismatched neighbourhood characteristics in the twin cities. *Landscape and Urban Planning*, 150, 26-35.
- Castelli, C., d'Hombres, B., Dominicis, L. d., Dijkstra, L., Montalto, V., & Pontarollo, N. (2023). What makes cities happy? factors contributing to life satisfaction in European cities. *European Urban and Regional Studies*, 30(4), 319-342.
- Chaudhary, A. H., Polonsky, M. J., & McClaren, N. (2021). *Littering behaviour: A systematic review*, Wiley.
- Cohen, E. (2019). *Traffic congestion on Israeli roads: Faulty public policy or preordained?*, Informa UK Limited.
- Doron, G., & Yuval, F. (2014). Between the quality of the environment and the quality of the performances in Israeli local government. *Israel Affairs*, 20(4), 470-483.
- Douglas, O., Russell, P., & Scott, M. (2019). Positive perceptions of green and open space as predictors of neighbourhood quality of life: Implications for urban planning across the city

region. *Journal of Environmental Planning and Management*, 62(4), 626-646.

Duggan, J., Cvitanovic, C., & van Putten, I. (2023). Measuring sense of place in social-ecological systems: A review of literature and future research needs. *Ecosystems and People*, 19(1), 2162968.

Fan, Y., Khattak, A., & Rodríguez, D. (2010). *Household excess travel and neighbourhood characteristics*, SAGE Publications.

Farahani, L. (2016). The value of the sense of community and neighbouring. *Housing, Theory and Society*, 33(3), 357-376.

Garau, C., & Pavan, V. M. (2018). Evaluating urban quality: Indicators and assessment tools for smart sustainable cities. *Sustainability*, 10(3), 575.

Gory, M. L., Ward, R., & Sherman, S. (1985). The ecology of aging: Neighbourhood satisfaction in an older population. *The Sociological Quarterly*, 26(3), 405-418.

Hausmann, A., Slotow, R., Burns, J. K., & Minin, E. D. (2016). The ecosystem service of sense of place: Benefits for human well-being and biodiversity conservation. *Environmental Conservation*, 43(2), 117-127.

Higgins, P. (2005). Performance and user satisfaction indicators in British local government. *Public Management Review*, 7(3), 445-466.

Ingvardson, J. B., & Nielsen, O. A. (2019). *The relationship between norms, satisfaction, and public transport use: A comparison across six European cities using structural equation modelling*, Elsevier BV.

Insch, A. (2010). Managing residents' satisfaction with city life: Application of Importance-Satisfaction analysis. *Journal of Town & City Management*, 1(2), 164-174.

Insch, A., & Florek, M. (2008). A great place to live, work and play: Conceptualising place satisfaction in the case of a city's residents. *Journal of Place Management and Development*, 1(2), 138-149.

Kaklauskas, A., Zavadskas, E. K., Radzeviciene, A., Ubarte, I., Podvieszko, A., Podvezko, V., et al. (2018). Quality of city life multiple criteria analysis. *Cities*, 72, 82-93.

- Keizer, K., Lindenberg, S., & Steg, L. (2008). The spreading of disorder. *Science*, 322 (5908), 1681-1685.
- Kelling, G. L., & Coles, C. M. (1997). *Fixing broken windows: Restoring order and reducing crime in our communities*. Simon and Schuster.
- Krauss, R. M., Freedman, J. L., & Whitcup, M. (1978). Field and laboratory studies of littering. *Journal of Experimental Social Psychology*, 14(1), 109-122.
- Lee, S., Seow, C., & Xue, K. (2021). Residents' sustainable city evaluation, satisfaction, and loyalty: Integrating importance-performance analysis and structural equation modelling. *Sustainability*, 13(12), 6766.
- López-Ruiz, V., Huete-Alcocer, N., Alfaro-Navarro, J., & Nevado-Peña, D. (2021). The relationship between happiness and quality of life: A model for Spanish society. *Plos One*, 16(11), e0259528.
- Mostovoy, N., Carasso Romano, G. H., Rabinowitz, D., Soroker, S., & Carmi, N. (2021). The municipal council, my neighbours and me: Social environmental influences in the city. *Journal of Environmental Management*, 288, 112393.
- Negev, M. (2020). Air pollution policy in Israel , *Atmosphere* 11(10), 1065.
- Novack, L. (2022). *Human biologic monitoring in the Haifa Bay area compared to the general population: Screening within blood donors*, Ministry of Environmental Protection, Israel.
- Priego, C., Breuste, J., & Rojas, J. (2008). Perception and value of nature in urban landscapes: A comparative analysis of cities in Germany, Chile, and Spain. *Landscape Online*, 7.
- Ramkissoon, H., Graham Smith, L. D., & Weiler, B. (2013). Testing the dimensionality of place attachment and its relationships with place satisfaction and pro-environmental behaviours: A structural equation modelling approach. *Tourism Management*, 36, 552-566.
- Reiter, S. M., & Samuel, W. (1980). Littering as a function of prior litter and the presence or absence of prohibitive signs 1. *Journal of Applied Social Psychology*, 10(1), 45-55.
- Santos, L. D., Martins, I., & Brito, P. (2007). Measuring subjective quality of life: A survey to Porto's residents. *Applied Research in Quality of Life*, 2(1), 51-64.

- Schlesinger, W., Taulet, A. C., Alves, H., & Burguete, J. L. V. (2016). An approach to measuring perceived quality of life in the city through a formative multidimensional perspective. In J. Leitão, & H. Alves (Eds.), *Entrepreneurial and innovative practices in public institutions: A quality of life approach*, 59-79.
- Senlier, N., Yildiz, R., & Aktaş, E. D. (2009). A perception survey for the evaluation of urban quality of life in Kocaeli and a comparison of the life satisfaction with the European cities. *Social Indicators Research*, 94(2), 213-226.
- Shamai, S., & Ilatov, Z. (2005). Measuring sense of place: Methodological aspects. *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie*, 96(5), 467-476.
- Schultz, P. W., Bator, R. J., Large, L. B., Bruni, C. M., & Tabanico, J. J. (2013). Littering in context: Personal and environmental predictors of littering behavior. *Environment and Behavior*, 45(1), 35-59.
- Sirgy, M. J., Gao, T., & Young, R. F. (2008). How does residents' satisfaction with community services influence quality of life (QOL) outcomes? *Applied Research in Quality of Life*, 3(2), 81-105.
- Sørensen, J. F. L. (2021). The rural happiness paradox in developed countries. *Social Science Research*, 98, 102581.
- Tal, A. (2017). *Overcoming Jevons paradox: Improving the sustainability of Israel's transportation policies*, *Environmental Pollution and Climate Change* 1:4.
- Tehan, R., Jackson, L., Jeffers, H., & Burns, T. (2017). Beacons of litter: A social experiment to understand how the presence of certain littered items influences rates of littering. *Journal of Litter and Environmental Quality*, 1(1), 5-15.
- Trentelman, C. K. (2009). Place attachment and community attachment: A primer grounded in the lived experience of a community sociologist. *Society & Natural Resources*, 22(3), 191-210.
- van Kamp, I., Leidelmeijer, K., Marsman, G., & de Hollander, A. (2003). Urban environmental quality and human well-being: Towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study. *Landscape and Urban Planning*, 65(1), 5-18.

Van Ryzin, G. G., & Immerwahr, S. (2007). Importance-performance analysis of citizen satisfaction surveys. *Public Administration*, 85(1), 215-226.

Węziak-Białowolska, D. (2016). Quality of life in cities – empirical evidence in comparative European perspective. *Cities*, 58, 87-96.

Williams, A., Kitchen, P., Randall, J., & Muhajarine, N. (2008). Changes in quality-of-life perceptions in Saskatoon, Saskatchewan: Comparing survey results from 2001 and 2004. *Social Indicators Research*, 85(1), 5-21.

Wilson Q., G. L. Kelling, (1982) Broken windows, *Atl. Mon.*, p. 29.

Zenker, S., Petersen, S., & Aholt, A. (2013). The citizen satisfaction index (CSI): Evidence for a four basic factor model in a German sample. *Cities*, 31, 156-164.

Zhang, Q., Hiu-Kwan Yung, E., & Hon-Wan Chan, E. (2021). Meshing sustainability with satisfaction: An investigation of residents' perceptions in three different neighbourhoods in Chengdu, China. *Land*, 10(11), 1280.

אלשיך, א' רזק מרג'ייה, ס' ח'טיב, מ' (2016). סקר הבריאות והסביבה באואכלוסייה הרבית בישראל. אגודת הגליל- האגודה הערבית הארצית למחקר ושירותי בריאות.

גבריאל, ת' ברכיה, ו' רז-דרור ג' חזן-גנן, א' גורדון, ע' (2017). קיימות עירונית איך אפשר, מכון ירושלים למחקרי מדיניות.

ג'ובראן, ס' (2023). היכן שאנו אוהבים הוא בית: על המאבק לשוויון בהקצאת קרקעות למגורים. 75 שנות עצמאות במשפט: שופטים מספרים על פסקי דין משבעים וחמש שנות שפיטה, צפרירים, נבו, 427-431.

גוטליב, א' ששון, א' (2023). מנופים לפיתוח עירוני בר קיימא בישראל, *אקולוגיה וסביבה*, 14(1). זמין בכתובת: <https://magazine.isees.org.il/?p=54388>

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2024). אוכלוסייה ביישובים שבהם 2,000 תושבים ויותר - אומדנים ארעיים לסוף דצמבר 2023. זמין בכתובת: <https://www.cbs.gov.il/he/subjects/Pages/%D7%90%D7%95%D7%9B%D7%9C%D7%95%D7%A1%D7%99%D7%99%D7%94.aspx>

ציאון, ה' (29 בינואר, 2021). קלה אבל מניבה: כך משפיעה הרכבת הקלה על ערכי הנדל"ן בגוש דן, *Ynet*. זמין בכתובת: <https://www.ynet.co.il/economy/article/SJtW0e210>

מרקוביץ-ביטון, מ' שטרן, ש' (2022). חומות של ייאוש - על הליכי מיון של מועמדים ליישובים קהילתיים.

משפט וממשל, כ"ג(8), 537-578.

מבקר המדינה (2021), ביקורת מערכתית, החוסן הפיננסי של הרשויות המקומיות, זמין בכתובת: <https://www.mevaker.gov.il/sites/DigitalLibrary/Documents/2021/Shilton/2021-Shilton-102-Hosen.pdf>

משרד הפנים (2017). מיצוי הכנסות ברשויות מקומיות והגדלתן חלק א', זמין בכתובת: https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/municipal-information-centre-02/he/home_main_local-government_municipal-info_2_municipal-information-centre-02.pdf

עיריית תל אביב-יפו (2022). תפיסות ועמדות בנושא אקלים וסביבה, זמין בכתובת: <https://www.tel-aviv.gov.il/Transparency/DocLib6/%D7%90%D7%95%D7%A8%D7%97%D7%97%D7%99%D7%99%D7%9D%D7%9E%D7%A7%D7%99%D7%99%D7%9D,%20%D7%9E%D7%A8%D7%A5%202022.pdf>

צפדיה, א' יעקובי, ח' (2010). חומות שקופות: על תכנון, הפרטה ואתניזציה במרחב העירוני. קהילות מוגדרות עורך: א.להבי, נבו, 469-492.

צרפתי, מ' שפרן, ר' (2018). קיימות וסביבה ככלי פיתוח בשלטון המקומי מדריך יישומי לרשויות המקומיות. ממשק תכנית יישום מדע בממשל- משרד הפנים. זמין בכתובת: https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/digi-publications/he/home_main_digitization_file_digi-publications-001.pdf

נחום הלוי, ר' (17 באוקטובר, 2023). "הכל נראה טוב יותר – ויש לזה מחיר": מהקרה למחירי הנדל"ן סביב תוואי הרכבת הקלה. *The Marker*. זמין בכתובת: <https://www.themarker.com/realestate/2023-08-17/ty-article-magazine/.premium/0000018a-023b-dbc5-a59f-533b1b400000>

רומנו, ג' להבי, ס' (2016). ניתוח הפערים בין רשויות מקומיות בישראל מסמך תשתיות לפיתוח כלכלי מוניציפלי. ממשק תכנית יישום מדע בממשל- משרד הפנים. זמין בכתובת: https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/economy-local-government/he/file_economy-local-government.pdf

שפיר, ג' (2018). מבידול גלוי לבידול סמוי של אזרחיה הערבים של ישראל בגליל, המרחב הציבורי, 13, 73-97.

אודות הכותבות

ד"ר אור קרסין

ד"ר אור קרסין היא מרצה בכירה וראשת המרכז למחקרי הסביבה והקיימות של האוניברסיטה הפתוחה. ד"ר קרסין סיימה לימודי תואר ראשון L.L.B בפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית בירושלים, תואר שני L.L.M בהצטיינות בפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל אביב ודוקטורט Ph.D בפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר-אילן. ד"ר קרסין זכתה במלגת רוטשילד היוקרתית ובמלגת Chevening של המועצה הבריטית והייתה עמיתת מחקר באוניברסיטת London School of Economics (LSE), מכון המחקר Grantham לשינויי אקלים וסביבה. תחומי המחקר העיקריים שלה הם רגולציה ומדיניות סביבתית, אפקטיביות רגולטורית, אחריות חברתית תאגידית, קיימות וכלכלה מעגלית בארגונים.

ד"ר שולה גולדן

ד"ר גולדן היא בעלת תואר ראשון בגיאוגרפיה (BA, University of Cambridge) ותואר שני בתכנון ומדיניות סביבתית (MSc, London School of Economics). ד"ר גולדן סיימה את הדוקטורט באוניברסיטת בן גוריון במדיניות סביבתית בתחום בנייה בת-קיימה, ולאחר מכן השלימה פוסט-דוקטורט בטכניון – מכון טכנולוגי לישראל ובאוניברסיטת חיפה. בעבר עבדה ד"ר גולדן במחלקת קשרי חוץ של המשרד להגנת הסביבה ומאוחר יותר בפיתוח שיתופי פעולה אקדמיים בתחום הסביבה באוניברסיטת תל אביב, זאת לצד מחקר והוראה. תחומי המחקר של ד"ר גולדן נמצאים בהצטלבות של מדיניות וממשל סביבתי עירוני, שיח סביבתי ולימודי מדע וטכנולוגיה.

תודות

תודה לקרן ברכה על התמיכה הפילנטרופית במרכז למחקרי סביבה וקיימות באוניברסיטה הפתוחה שאפשרה את עריכת המחקר. תודה לגברת רוני אבנרי על הסיוע באיסוף הנתונים, תודה לד"ר בני פירסט על הליווי, הקריאה וההערות המלומדות ולפרופ' עופר לוי על ההערות המתודולוגיות. כרגיל, המחקר באחריות הכותבות בלבד.